

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

8^E JAARGANG

WOENSDAG 12 SEPTEMBER 1923

No. 402

INHOUD

Mededeelingen van de Centrale Comm. voor de Rijnvaart	Blz. 794
DE NEDERLANDSCHE BANK EN DE JAVASCHE BANK III (Slot) door <i>Mr. G. Vissering</i>	794
De Conferentie van het Comité Maritime International te Gothenburg door <i>Mr. G. van Slooten Azn.</i>	798
Indische Staats- en Particuliere Spoorwegen I door <i>S. A. Reitsma</i>	799
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
Het wezenlijke Landbouwvraagstuk III Vleesch, door <i>Dr. T. E. Gregory</i>	801
AANTEEKENING:	
Het Muntverslag 1922	803
INGEZONDEN STUKKEN:	
De Salarissen der Rijksambtenaren in verhouding tot de waardevermindering van het geld door <i>A. M. J. Deelman</i> met naschrift door <i>Mr. Dr. J. H. van Zanten</i>	805
MAANDCIJFERS:	
Productie der Kolenmijnen	805
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	806—812
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

INSTITUUT**VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN**Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins*.Redacteur-Secretaris van het weekblad: *D. J. Wansink*.Secretariaat: *Pieter de Hoogweg 122, Rotterdam*.Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruige Plaatweg 37*.Telefoon Nr. 3000. Postchèque- en girorekening
Rotterdam No. 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p.
in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 25,—
per jaar. Losse nummers 50 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen
het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande
ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos,
voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonne-
ment volgens tarief. Administratie van abonnementen
en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-
Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage*.

11 SEPTEMBER 1923.

In verband met de feestelijkheden te Amsterdam
ging er zoowel op de geldmarkt als op de wisselmarkt
slechts zeer weinig om. In de geldkoersen kwam daar-
door geen verandering van beteekenis; de stemming
was over het algemeen iets vaster. Op de wisselmarkt
was daarentegen de stemming zeer slecht. Een nieuwe
val van de Mark bracht den koers op nauwelijks het
vijfde gedeelte van dien aan het einde der vorige week;
voor ca. 4 cent per miljoen werd verhandeld. Met

uitzondering van Dollars waren ook alle andere wis-
selkoersen zeer flauw. Enkele, zooals de Deensche,
liepen zelfs weder zéér belangrijk terug.

* * *

De post binnenlandsche wissels op den weekstaat
van De Nederlandsche Bank steeg in de afgelopen
week van f 165,3 millioen tot f 166,5 millioen. De
vermeerdering betreft uitsluitend de Bijbank en de
Agentschappen en is blijkbaar geheel toe te schrijven
aan de wisselende credietischen van het bedrijfsleven.
Het totaal der rechtstreeks bij de Bank geplaatste
schatkistpromessen bedraagt, evenals verleden week,
f 22 millioen. De effectenbeleeningen daalden van
f 140,6 millioen tot f 131,2 millioen; de goederenbe-
leeningen van f 5,3 millioen tot f 4,5 millioen. In
totaal stelde de post beleeningen zich derhalve f 10,2
millioen lager dan verleden week. De daling geldt
zoowel de Hoofdbank, als de Bijbank en de Agent-
schappen en heeft de stijging, die het hoofd beleenin-
gen blijkens den vorigen weekstaat te zien gaf, weder
voor het grootste gedeelte ongedaan gemaakt.

De post papier op het buitenland en de metaalvoor-
raad der bank bleven vrijwel op dezelfde hoogte. Het
renteloos voorschot aan het Rijk blijkt met f 5,8 mil-
lioen te zijn afgenomen. De post diverse rekeningen
op de actiefzijde der balans noteert f 2,6 millioen hoer-
ger dan verleden week.

De biljettencirculatie liep van f 966,7 millioen tot
f 963,7 millioen terug. De rekening-courant saldi
namen met f 9,1 millioen af. Het beschikbaar metaal-
saldo steeg met f 2,4 millioen.

LONDEN, 8 SEPTEMBER 1923.

De geldmarkt is ruim gebleven, daar men aan het
begin van de maand de beschikking kreeg over circa
£ 40 millioen in dividend op en in vervallen Victory en
National War Bonds; dit groote overschot verdween
evenwel spoedig en daggeld, dat aanvankelijk à 1½
pCt. gelaten werd, sloot des Vrijdags op 2—2¼ pCt.
Zevendaags-geld bleef 2½ pCt.

De discontomarkt sloot eveneens merkbaar vaster,
na een verhooging met 4/3 van den inschrijvingsprijs
op Treasury Bills.

2-mnds. prima bankaccept 3¹/₁₆—3³/₁₆ pCt.3-mnds. idem 3¼—3⁵/₁₆ pCt.4-mnds. idem 3½—3⁵/₈ pCt.6-mnds. idem 3¾—3⁷/₈ pCt.

MEDEDEELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE
VOOR DE RIJNVAART.

Gelijkwaardige Waterstanden en
technische studiereis.

Volgens Art. 31 der Acte van Mannheim moeten „civiel-ingenieurs, afgevaardigden van alle oeverstaten, van tijd tot tijd een technische studie-reis ondernemen, ten einde den toestand van den stroom te onderzoeken, de resultaten van de genomen maatregelen ter verbetering naar waarde schatten en de nieuwe beletselen, welke de scheepvaart belemmeren, constateeren”.

De laatste reis heeft plaats gehad in 1908.

De Centrale Rijnvaart Commissie stelt zich voor een dergelijke reis het volgende jaar te organiseeren.

In 1908 vereenigde zich een Commissie, samengesteld uit zes civiel-ingenieurs der verschillende landen, den tienden Augustus te Arnhem, ten einde het reisplan te bespreken; 's middags van dienzelfden dag is men begonnen met het riviervak: Arnhem—Pannerden. Na de volgende dagen de riviervakken Arnhem—Rotterdam, Rotterdam—Hoek van Holland, Rotterdam—Dordrecht, Dordrecht—Mond van de Maas en Dordrecht—Nijmegen bezocht te hebben, is men den Rijn tot Karlsruhe opgevaren, waar de Commissie den derden September aankwam. Vervolgens is de Commissie per spoor naar Bazel gegaan, van welke stad men den Rijn tot Mannheim is afgezaakt.

Gedurende deze reis heeft de Commissie den toestand van den stroom met behulp van verschillende plannen, profielen en teekeningen onderzocht en verder de verschillende waterdiepten, verbeteringswerken, baggeringen, de bebakening der vaargeul, de in de havens uitgevoerde werken, enz.

Bovendien heeft de Commissie 29 havens bezocht.

Voor de reis had men de gelijkwaardige waterstanden vastgesteld, ten einde te weten, op welk waterniveau men zich voor de gedurende de reis te maken studien baseeren moest.

Voor de volgende reis heeft de Centrale Commissie besloten een sub-commissie samen te stellen, om de door de „Landesanstalt für Gewässerkunde” te bewerken herziening der gelijkwaardige waterstanden te onderzoeken. Deze sub-commissie zal onder presidentschap van den heer Jolles, Commissaris voor Nederland in de Centrale Commissie, bijeenkomen.

DE NEDERLANDSCHE BANK EN DE
JAVASCHE BANK.

III (Slot).

Ik ben reeds veel te lang bezig geweest met de behandeling van feitelijke aangelegenheden, ofschoon ook hierbij voortdurend de problemen, daaraan ten grondslag liggende, van zelve om den hoek kwamen kijken. Daarom wil ik thans terugkomen op de eigenlijke meeningsverschillen tusschen De Javasche Bank en De Nederlandsche Bank. Die zijn in hoofdzaak terug te brengen tot de twee punten:

- 1o. de uitdeeling van het avans, uit goud-verkoop open voortspruitende;
- 2o. de remise-quaestie.

Ik zal trachten het geschil sub. 1o. nog eens kortelijks te omschrijven.

Er bestond sedert 1907 eene z.g. earmark-overeenkomst, medebrengende, dat De Nederlandsche Bank op verzoek van De Javasche Bank eene afzonderlijke bewaarneming zou openen van edel metaal, hetwelk voor De Javasche Bank deel van hare encaisse métallique zou mogen uitmaken. Op verzoek van De Javasche Bank werd telkens, indien voor haar daartoe aanleiding was, edel metaal aan dat earmark-dépôt toegevoegd, of door De Nederlandsche Bank uit dat earmark-dépôt teruggenomen. In het eerste geval belastte De Nederlandsche Bank de giro-rekening der Javasche Bank voor de tegenwaarde, in het laatste geval crediteerde De Nederlandsche Bank die rekening voor de tegenwaarde. Steeds was De Nederlandsche Bank daarbij lijdelijk; de verzoeken in een of andere richting gingen steeds van De Javasche Bank uit. In zijn interview erkent de heer Van den Berg dan ook, dat „de verhouding tusschen De Nederlandsche Bank en De Javasche Bank inzake de metaal-afgiften werd beheerscht door de z.g. earmark-overeen-

komst”, terwijl „de geheele earmark-overeenkomst berustte op de noodzakelijkheid de metaaldekking van De Javasche Bank te eeniger tijd met van De Nederlandsche Bank te betrekken standpenningen te kunnen aanvullen” (zie interview Dag. Beurscourant).

Voortdurend hadden dus bij- en terugstortingen van edel metaal op dit earmark-dépôt plaats, en het doel van de metaal-afgiften door De Nederlandsche Bank was om De Javasche Bank aan de noodige aanvullingen van de encaisse métallique te helpen.

Over die punten zijn partijen het eens.

Vóór den oorlog liep alles even goed, omdat de metalen gulden en de papieren gulden altijd gelijk waren. Men kende dit onderscheid zelfs niet.

Dadelijk na het begin van den oorlog komt men ook hier voor eene principieele vraag te staan. Tusschen de Regeering en De Nederlandsche Bank wordt eene afspraak gemaakt, dat de laatste geen goud meer zal afgeven aan de houders van hare biljetten, tenzij dit wordt beschouwd in het algemeen belang te zijn. De Regeering verkrijgt van den wetgever de machtiging zelfs De Nederlandsche Bank officieel te ontslaan van hare in de wet, houdende het Octrooi, opgenomen verplichting om hare biljetten in te lossen tegen edel metaal.

De Nederlandsche Bank weigert dus na 30 Juli 1914 stelselmatig aan iederen crediteur van de Bank afgifte van goud.

Slechts voor de earmark-overeenkomst van De Javasche Bank meent De Nederlandsche Bank eene uitzondering te moeten maken.

Intusschen gaan ook in ons land papieren-gulden en goudgulden steeds verder uit elkaar. De Nederlandsche Bank negeert opzettelijk dit feit ten aanzien van het earmark-dépôt der Javasche Bank, terwijl zij op hetzelfde oogenblik in de open markt goud verkoopt, waarbij zij dat onderscheid wél in rekening brengt. Aldus scheidt De Nederlandsche Bank eene uitzonderingspositie voor De Javasche Bank. Meermalen maakt zij de laatste hierop opmerkzaam, vooral bij gelegenheid van de verschillende bezoeken, die Directieleden van De Javasche Bank sedert 1914 aan Holland hebben gebracht. Herhaaldelijk verklaart zij geen aanleiding meer te kunnen vinden om de pariteit van den Nederlandschen gulden in het internationaal geldverkeer te handhaven. In bepaalde uitzonderingsgevallen, als zich tegenover Zweden, Zwitserland, Spanje, enz. tijdelijk hebben voorgedaan, was het doel van hare goud-afgiften nimmer het steunen van den gulden tegenover die landen in de open markt; zij behandelde steeds uitzonderingsgevallen en liet den gulden in de open markt ook met die landen aan zijn lot over.

Nu wenschte De Nederlandsche Bank hare tegevoetkomende houding tegenover De Javasche Bank niet in verkeerden zin uitgelegd en niet in verkeerden zin gebruikt te hebben. Daarom gaf zij herhaaldelijk kennis aan De Javasche Bank, in den regel in mondelinge onderhandelingen, dat zij den koers van den gulden in het internationaal verkeer niet door goudafgifte meende te moeten steunen, en maakte zij De Javasche Bank opmerkzaam, dat deze zulks ook niet zou doen met het goud, dat De Nederlandsche Bank voor de earmark-overeenkomst nog steeds losliet. Daar het karakter van het earmark-dépôt vast stond tusschen partijen, geschieden deze opmerkingen in zeer zachten vorm, aanvankelijk meer bij wijze van mededeeling. In den loop der jaren begon echter twijfel op te komen bij De Nederlandsche Bank, of De Javasche Bank daarmede wel voldoende rekening hield en deze van dit deel der goud- en bankpolitiek van De Nederlandsche Bank niet zou afwijken; immers dan zou een „lek” ontstaan in de politiek van De Nederlandsche Bank via De Javasche Bank, en dan zou het goud gebruikt worden voor een ander doel dan waarvoor het afgegeven was door De Nederlandsche Bank. De besprekingen van De Nederlandsche Bank werden dus met de jaren steeds scherper

omlijnd, en eindelijk vóór de afgifte van de sovereigns in Juni—September 1919 werd als bepaalde eisch gesteld, dat een dergelijk lek vermeden zou worden en dat De Javasche Bank met het oog daarop De Nederlandsche Bank op de hoogte zou houden van hare eigen goud- en bankpolitiek.

De Nederlandsche Bank meende De Javasche Bank in den loop der jaren voldoende gesteund te hebben in hare encaisse métallique, toen de beschikbaarstelling van goud het bedrag van ruim f 86 miljoen zou gaan bereiken en goud weder in de open markt te verkrijgen was. Zij gaf dus in overweging, dat de Koloniale circulatiebank hare verdere behoefte aan vergrooting van de encaisse métallique in de open markt zou dekken.

Tot zoover waren het zuiver problemen van bank- en muntwezen.

Deze geheele aangelegenheid blijft eenige jaren in statu-quo.

In den voorzomer van 1922 verneemt De Nederlandsche Bank, dat De Javasche Bank voorgesteld heeft een dividend van 166 pCt. uit te keeren en dat het Indische Gouvernement daartegen bezwaren heeft. Uit het jaarverslag der Javasche Bank over 1921—22 leest zij echter eerst de juiste toedracht en blijkt het haar, dat De Javasche Bank die abnormaal groote winst voor verreweg het grootste deel gemaakt heeft door goudverkoop in Amerika.

Toen gevoelde De Nederlandsche Bank zich bezwaard door deze houding van De Javasche Bank en wel om twee redenen:

In de eerste plaats achtte zij het van banktechnisch en economisch standpunt verkeerd om een avans op goud door afwijking van de eigen valuta van de goudwaarde als eene bedrijfswinst te beschouwen, die voor uitkeering aan aandeelhouders, enz. in aanmerking zou kunnen komen. De Nederlandsche Bank had in dit opzicht in het voorafgaande jaar eene moeilijke periode doorgemaakt. Ook zij had goud naar Amerika gezonden, meenende hare encaisse métallique met het oog op bevordering eener deflatie-politiek te kunnen verminderen; voor De Nederlandsche Bank konden uit dien goudverkoop ook belangrijke winsten voort komen. Onverwacht wilde de N.U.M. daarop de hand leggen, eerst bijna voor het geheel, later voor de helft. Met alle kracht heeft De Nederlandsche Bank zich daartegen verzet, omdat de N.U.M. op deze wijze ook medezeggenschap verkreeg over de vergunning om goud over onze grenzen te versturen. De Bank meende onder geen voorwaarde te mogen dulden, dat de N.U.M. zich zou mengen in dat deel van de politiek der circulatiebank. Dit pijnlijke geschil heeft ten gevolge gehad, dat De Nederlandsche Bank bij lange na niet het bedrag aan goud gerealiseerd heeft in Amerika, wat zij daarvoor bestemd had, omdat intusschen de Regeering hare vroeger steeds verleende medewerking om consent voor uitvoer van goud te verleenen tijdelijk had opgeschort; en toen eindelijk met de Regeering eene oplossing in dit speciale incident was verkregen, behoorde de groote dollar-rijzing tot het verleden en was de gelegenheid om een verder belangrijk avans in Nederlandsche gulden op die verkoop te verkrijgen, voorbijgegaan.

Intusschen had de Directie der Nederlandsche Bank intern de overtuiging gekregen, dat een dergelijk avans op goudverkoop, voortspruitende uit eene groote afwijking tusschen den Nederlandschen gulden en de tijdelijke waarde van het goud, niet tot eene gewone bedrijfswinst mocht worden gerekend. In het heetst van het N.U.M.-geschil bracht zij deze argumenten niet voor den Minister van Financiën; immers zij vreesde, dat dit als eene concessie zou worden beschouwd tegenover de N.U.M., en zij meende tot geen enkele concessie tegenover de usurpeering van macht van de zijde van de N.U.M. over de circulatiebank te mogen besluiten. Toen echter een uitweg in het zicht gesteld werd voor de oplossing van de N.U.M.-quaestie, heeft De Nederland-

sche Bank met den Minister van Financiën in de maanden December 1921 tot April 1922 verschillende overleggingen gehouden, om dat koers-avans op goudverkoop, buiten de verdeling op de winst- en verliesrekening om, op eene speciale reserve te brengen, ingevolge het nieuwe artikel 9 van het Octrooi. Aan deze plannen is definitief uitvoering gegeven bij het vaststellen van de balans 1921/22 en de uitbrenging van het jaarverslag over dat boekjaar.

Eerst vrij geruimen tijd daarna vernamen wij de voornemens van De Javasche Bank om tot die ongewoon groote uitkeering over het boekjaar 1921/22 over te gaan; en wij meenden, dat De Javasche Bank evenzeer uit bank-technisch en economisch oogpunt verplicht geweest zou zijn om dat extra avans op goud niet tot uitdeeling te brengen, doch dit evenzeer op eene speciale reserve te plaatsen, welke o.a. zou kunnen dienen om bij eene depreciatie van de Nederlandsch-Indische valuta een extra steun te geven.

Maar toen kwam nog een tweede bezwaar bij ons op. Wij vroegen ons af, hoe De Javasche Bank toch wel tot die groote winst had kunnen komen? Daarvan bleken onze goud-afgiften feitelijk de oorzaak te zijn geweest. De groote goud-afgiften, waarop geen terugstorting uit het earmark-dépôt meer is geschied, hebben eerst plaats gevonden nadat Amerika in den oorlog was gekomen, en nadat Amerika dus zeer beperkende bepalingen had gemaakt omtrent den uitvoer van het goud. Had De Nederlandsche Bank dus dat goud niet ter beschikking van De Javasche Bank gesteld, dan had deze naar eene encaisse métallique moeten terugloopen van minder dan 40 pCt.; de aanvulling daarvan had zij niet ten volle in het verre Oosten kunnen verkrijgen. Had zij dan later die aanvulling willen inhalen op een tijdstip, dat Amerika weder onbelemmerd goud wilde afgeven, dan zou zij daarvoor een zwaar agio hebben moeten betalen, gelijk zij thans, ook volgens de mededeeling van Mr. Gerritzen, heeft moeten doen voor het goud, dat zij na September 1919 in Amerika heeft verworven. Indien De Nederlandsche Bank wel het goud had gegeven aan De Javasche Bank, doch het had afgestaan tegen gelijken prijs als aan anderen, dan zou het goud haar ook zooveel duurder te staan zijn gekomen. In beide gevallen zou dus de goudrekening in hare boeken niet dat groote verschil hebben kunnen aantoonen tusschen den prijs, waarvoor goud verkregen was en waarop later een deel van het goud wederom in Amerika van de hand gezet werd. De volkomen vrijwillige afgifte van het goud door De Nederlandsche Bank als uitzonderingsgeval aan De Javasche Bank, nog wel met het uitschakelen van het verschil in waarde tusschen den papieren gulden en het goud, is dus de grondoorzaak geweest, dat De Javasche Bank een zoo groot avans op hare goudrekening heeft kunnen boeken.

De Nederlandsche Bank is van die omstandigheid en van die handelingen der Javasche Bank onkundig gebleven tot zij het duidelijk kon opmaken uit het jaarverslag der Javasche Bank over 1921/22. Dat was in strijd met de verklaringen der Javasche Bank, waaronder goud werd afgegeven, dat zij ten aanzien van goud niet tegen de politiek der Nederlandsche Bank zou ingaan en dat zij De Nederlandsche Bank van hare goudpolitiek op de hoogte zou houden. Had zij deze afspraak nagekomen, dan zou reeds veel vroeger overleg gepleegd zijn en waarschijnlijk veel misverstand zijn voorkomen.

Waar nu De Javasche Bank van plan is het resultaat van dat goud-avans als gewone bedrijfswinst aan hare deelgerechtigden in de winst uit te keeren, gevoelt De Nederlandsche Bank, wat haar zelve betreft, zich bezwaard, dat aldus, zij het langs eenige omwegen, hare groote coulance, om goud aan De Javasche Bank af te staan en om daarbij bovendien het verschil in de werkelijke waarde van den goudgulden en den papiergulden voor het earmark-dépôt van De Javasche Bank uit te schakelen, aanleiding geeft tot eene zoo abnor-

malé winstuitkeering aan aandeelhouders, enz. Het is duidelijk, dat zulks nooit de bedoeling is geweest van partijen bij de stortingen van die bedragen aan goud in het earmark-dépôt.

De Javasche Bank zou een eenvoudigen uitweg hebben kunnen vinden om die onbillijkheid tegenover De Nederlandsche Bank te voorkomen; zij zou goud uit het earmark-dépôt weder hebben kunnen loslaten aan De Nederlandsche Bank, zoodra hare obligo's zóóver waren teruggelopen, dat zij hare encaisse métallique kon verminderen; dit toch was de vaste gewoonte van handelen in de jaren 1907 tot en met 1917 geweest. De Javasche Bank heeft dat echter niet gedaan en heeft integendeel door de afgifte van goud in Amerika voor haar zelve de mogelijkheid weggenomen om ook nog aan De Nederlandsche Bank goud uit het earmark-dépôt terug te geven. De Javasche Bank beweert nu wel, dat zij geen goud aan De Nederlandsche Bank kon teruggeven, omdat zij niet de zekerheid had, dat De Nederlandsche Bank later wederom bereid zou zijn om goud aan de earmark-rekening der Javasche Bank toe te voegen; doch De Nederlandsche Bank had zich toch bereid verklaard om, als De Javasche Bank elders geen goud zou kunnen krijgen, zolang zij zelve daartoe bij machte zou zijn, opnieuw goud aan De Javasche Bank af te geven. Waar die eenvoudige oplossing van terugstorting uit het earmark-dépôt thans niet heeft plaats gehad, meent De Nederlandsche Bank van De Javasche Bank te mogen vragen restitutie van de winst, welke daaruit voor De Javasche Bank is gesproten.

Indien De Javasche Bank tot het inzicht zou kunnen komen, dat het groote koers-avans op goudverkoop geen eigenlijke bedrijfswinst is geweest en niet tot uitdeeling behoort te komen, dan zou zij dat bedrag evenzeer in eene bijzondere reserve moeten storten. Een deel dier reserve zou zij dan aan De Nederlandsche Bank kunnen restitueeren, omdat zij die winst voor een groot deel slechts heeft kunnen maken ingevolge de tegemoetkoming van De Nederlandsche Bank. Deze laatste zou natuurlijk de stellige verzekering moeten en ook willen afgeven, dat zij die restitutie zou storten in hare eigen bijzondere reserve ingevolge art. 9 van het Octrooi, en dat die restitutie nimmer tot eenige uitdeeling van winst aan deelgerechtigden in de bedrijfswinst zou mogen gebruikt worden.

Aldus handelende zou De Javasche Bank niet anders dan eene correcte oplossing voor deze moeilijkheid hebben gevonden. Die uitweg staat haar thans nog open.

De beëindiging van deze quaestie is één van de problemen, welke op het gebied van bank- en muntwezen tusschen Moederland en Koloniën zijn op te lossen. Immers tot eene nauwe zeer vriendschappelijke samenwerking tusschen die beide circulatiebanken moet het weder komen, wil het mogelijk zijn, dat die twee banken op één muntgebied met vrucht kunnen arbeiden. Indien de bankpolitiek van die twee circulatiebanken uiteenloopt, of de houding van de eene door gebrek aan overleg eene benadeeling van de andere medebrengt, dan is die samenwerking op den duur onmogelijk vol te houden. De quaestie gaat dus veel dieper dan een verschil van meening tusschen twee directiën. Het is geen kibbelpartij, het is een ernstig probleem. Moge De Javasche Bank ook die beteekenis leeren inzien.

De remisé-quaestie is een tweede punt, waarover de meeningen van de beide circulatiebanken niet geheel accoord gaan, al schijnt eerder kans te bestaan daarin tot overeenstemming te komen. De heer Van den Berg behandelt ook die in zijn interview en merkt o.a. op, dat men De Javasche Bank nooit gevraagd heeft te dien einde (voor vermindering van overgebrachte vlottende schuld in Nederland) remise te maken. Dat is juist ecnigszins een grief tegen De Javasche Bank. Had het niet op haren weg moeten liggen hierin in te grijpen? Niet af te wachten tot men haar vroeg om

medewerking, doch had zij niet veeléer het Gouvernement moeten waarschuwen tegen de gevaren van eene voortdurende overbrenging van schulden naar Nederland, zonder in gelijken tred daarmee ook weder voor aflossingen in Nederland te zorgen? Consolidatie van schulden is een mooi middel voor het oogenblik om uit nijpende geldzorgen te komen; het is echter eene verschuiving van de lasten naar lateren tijd; en waar die verschuiving van afdoening van vlottende schuld mede plaats vond om den wisselkoers van Indië op Holland niet te verstoren, meenden wij, dat dit slechts struisvogelpolitiek was, die zich vroeger of later des te erger zal wreken naarmate het uitstel omvangrijker wordt. Het is o.i. juist de taak van de circulatiebank om op dit gevaar te wijzen, en uit eigen beweging hare bemiddeling daarvoor aan te bieden. Daarom kwamen wij op tegen het feit, dat in ongeveer anderhalf jaar geen remise door tusschenkomst van De Javasche Bank voor dit doel had plaats gehad.

Bovendien moest De Nederlandsche Bank bezwaar maken tegen dit uitblijven van remises en het steeds meer trekken op het crediet in Nederland, omdat haar strijd tegen de inflatie en hare pogingen om voorzichtig aan tot deflatie te komen ernstig werden gehinderd door die werkeloosheid der Javasche Bank in dit opzicht.

Anderzijds maakten wij daarbij de opmerking, dat het ongewenscht was, dat in Indië zelf de vlottende schuld te veel bij de circulatiebank werd ondergebracht met voorbijgaan van de geldmarkt. Te dezen opzichte verklaart de heer Van den Berg in zijn interview, dat van een aandringen van De Javasche Bank in deze richting nooit sprake is geweest en hij ontkent, dat er in Indië eene geldmarkt zou bestaan, evenals zulks in het Moederland het geval is.

Ik vermoed, dat het hier weder eene quaestie van woorden is. Eene geldmarkt als in Nederland bestaat in Indië niet; maar de heer Van den Berg erkent, dat er wel tijdelijk groote bedragen worden vastgehouden om de belastingen te voldoen, waarvan de aanslagen nog niet ter kennis van betrokkenen zijn gebracht. Hij had daarbij kunnen voegen, dat ook cultures gewoonlijk gelden aanhouden van den eenen oogst tot den anderen, die tijdelijk als vlottende materiaal op de markt kunnen komen. En de practijk heeft reeds afdoende geleerd, dat die saldi gezamenlijk een groot opnemings-vermogen voor vlottende schuld in Indië vormen; de heer Van den Berg geeft daarvan zelf een voorbeeld uit de jaren 1920/21. Wij meenen nu, dat vóór alles van die vlottende gelden gebruik gemaakt moet worden om in Indië vlottende schuld op te nemen, en dat de circulatiebank geen moeite mag doen om die schuld in de eerste plaats bij haar ondergebracht te zien. De heer Van den Berg ontkent nu, dat ooit van een aandringen van De Javasche Bank in die richting sprake is geweest. Ik kan dat niet met hem eens zijn; laat men maar eens aan de bankiers vragen hoezooer die bezwaren hadden eenige jaren geleden, dat hun geen gelegenheid werd gegeven om die vlottende schuld in te schrijven. En de balansen van De Javasche Bank spreken in dit opzicht zeer duidelijk! Men vindt daarop gelijktijdig groote saldi credit van particulieren en een groot bezit van vlottende schuld bij De Javasche Bank zelve.

En ten slotte — het spijt mij, dat ik dit moet verklaren — liggen vóór mij schriftstukken uit Indië van nog recenten datum, die absoluut bewijzen de gezondheid van De Javasche Bank om die vlottende schuld met voorbijgaan van de open markt direct aan zich te trekken. Mocht een en ander aan de aandacht van den heer Van den Berg zijn ontsnapt, dan ben ik onmiddellijk bereid deze aan hem te toonen.

Met erkentelijkheid hebben wij hier te lande geconstateerd, dat de remises voor rekening van het Gouvernement door De Javasche Bank een aanvang hebben genomen, en dat bereids sedert begin April f 70 miljoen is overgemaakt. Dat is echter nog bij lange na niet voldoende; het totaal dier remises moet in een

jaar tijds minstens f 200 millioen bedragen, wil Indië slechts op peil blijven met zijne loopende verplichtingen aan Nederland, met inbegrip van den dienst voor coupons en amortisatie van reeds geplaatste leeningen, die in Nederlandsch Courant in ons land betaalbaar zijn ten laste van Indië. Al wat minder geremiteerd wordt, doet het kwaad verder invreten. Wil Indië dus zijn wisselkoers op den duur voor eene zeer ernstige inzinking behoeden, met al de vernietigende gevolgen daaraan verbonden, dan zal het op den voet van minstens f 4 millioen per week moeten blijven remitteren. Uitstel van die remises, zoogenaamd om voor het oogenblik den wisselkoers voor verdere inzinking te behoeden, is eene hoogst gevaarlijke politiek, die op den duur tot groote ontwrichting moet leiden.

Van enkele zijden is de opmerking gemaakt, dat dergelijke gedachtenwisselingen, als thans over de quaestiën tusschen de beide circulatiebanken hebben plaats gehad, niet openbaar hadden behooren te geschieden; il faut laver son linge sale en famille; dat die opmerkingen ook in een jaarverslag niet te huis behooren.

Ik ben het daarmee niet eens. Ik herhaal, dat het hier betreft diepgaande problemen; het is niet maar een geschilpunt tusschen twee directiën. Munt- en valutaquaestiën moeten altijd in het openbaar behandeld worden; niet alleen heeft de gemeenschap daarop recht, maar er komt niets dan kwaad voort uit geheimelijking van handelingen of maatregelen op munt- en valuta-gebied. De geschiedenis van den laatsten tijd in verschillende van onze naburige landen bewijst weder hoe verkeerdelijk camouflage in die richting werkt. Openbare behandeling ook van deze Indische problemen, is dus bepaald gewenscht.

Eene voortzetting van het debat in juridische richting is echter nutteloos, en ik zal den heer Gerritzen in die richting dan ook niet verder volgen.

Hoe komen wij nu tot eene spoedige oplossing van al die problemen, welke zoo zeer gevenscht, ja absoluut noodzakelijk is?

Daarvoor moet ook de koloniale circulatiebank zich op het standpunt weten te stellen, dat hare directie niet in de eerste plaats moet vragen: wat *kan* de bank doen, doch wat *behoort* zij te doen in het algemeen belang. Bij het beheer van de circulatiebank is niet de hoogste wet de juridische uitlegging van het Octrooi, maar de behartiging van het economisch welzijn van de gemeenschap. De president van de circulatiebank wordt ook in Indië buiten eenige bindende voordracht om en zonder eenigen invloed van de zijde van aandeelhouders benoemd door de regeering, opdat hij vooral geheel vrij sta van iederen invloed in zijn beheer van de zijde van particuliere belanghebbenden. De Indische circulatiebank kan dan ook niet volstaan met te verklaren, dat zij eene uitkeering wil doen volgens de regelen in hare Statuten; hare directie en in de eerste plaats haar President moet eerst met zichzelf te rade gaan wat hij onder de vrijwel automatische regeling volgens de Statuten in de winst- en verliesrekening mag brengen, en hoe hij het algemeen belang het beste daarbij behartigt; en hoe die automatische regeling in de Statuten is gelegd op een tijdstip, waarop nog geen rekening werd gehouden met de later getroffen uitzonderingsmaatregelen, welke juist de Bank in staat gesteld hebben die buitengewone winst te maken. Hij moet daarbij het oog houden op de voornaamste economische factoren van zijn land en op de munt- en valuta-positie van zijn gebied. De hoogere leiding is als eene speciale roeping in de handen van den President gelegd; op hem rust de taak deze verschillen in meening ook van de zijde van het valuta-probleem te beschouwen, niet alleen van het enge standpunt van eene juridische interpretatie van het octrooi.

En moge dan de, ondanks alle optimistische voorspellingen, geweken wisselkoers van Indië hem een

mene tekkel zijn, van hoeveel beteekenis zijn persoonlijke invloed is, hoe zwaar de verantwoordelijkheid is, die hem in handen is gelegd en hoe dringend gewenscht het is om de circulatiebank door alle voor de hand liggende middelen te versterken; met het oog op de toekomst, waaromtrent optimisme zeker nog niet gerechtvaardigd is.

Indien men eenmaal het avans op goudverkoopen in Amerika in Nederlandsch-Indische guldens in zijne boeken als winst heeft opgenomen, en als zoodanig naar de winst- en verliesrekening heeft overgebracht, dan volgt de verdeling van de „winst” van een leu dakje volgens de regelen der Statuten, en dan is de algemeene vergadering van aandeelhouders soverrein om over de einduitdeeling te oordeelen. Daarmede is echter deze quaestie niet opgelost, want de fout is juist, dat dit avans naar de winstrekening is overgebracht. Tegen die fout had de Directie moeten waken en die fout behoort zij alsnog te herstellen.

De gelegenheid daartoe staat nog open door een nader overleg met de Indische regeering over de wenschelijkheid, om alsnog tot grootere reservereving over te gaan en zich van eene overmatige en van economisch standpunt principieel onjuiste winstuitkeering, die alleen op juridische gronden schijnbaar te verdedigen is, te onthouden.

De uitspraak van den Raad van Justitie te Batavia van 10 Augustus 1923 is nog slechts een oordeel in eerste instantie en berust op juridische gronden, dat is bezien van het standpunt, waarvan de directie eener circulatiebank de quaestiën juist *niet* moet beschouwen.

Moge die gelegenheid niet ongebruikt voorbijgaan door een halstarrig vasthouden aan eene opvatting, welke vermoedelijk ontstaan is op oogenblikken, dat men zich niet diep genoeg rekenschap gaf van de motieven, welke al — of niet tot eene dergelijke opvatting hadden behooren te leiden.

Nog nooit heeft iemand minder eer geogst door te erkennen, dat hij goed deed alsnog een beteren weg in te slaan, wanneer het daarvoor nog tijd was.

Wanneer men zich maar eenmaal heeft kunnen indenken in de opvatting, dat eene grooter aantal landsvaluta, verkregen door een uiteengaan van de prijzen van die landsvaluta op de internationale markt en van het goud, geen winst beteekent, dan volgt de rest van zelf. Wij hebben dat denkproces ook moeten doormaken en hebben daarvoor geruimen tijd noodig gehad; wij hadden die phase echter reeds doorgemaakt toen wij voor de taak stonden om onze balans over het boekjaar 1921/22 vast te stellen, en daarom hebben wij het door ons behaalde avans op goudverkoopen in Amerika niet tot uitdeeling gebracht, doch daarmede de speciale reserve geopend.

Het betreft hier een van de moeilijkste geldproblemen.

Ik kan mij niet begrijpen dat mannen zoo scherpzinnig als Mr. Gerritzen en de bestuurders van de koloniale circulatiebank op den duur zouden blijven steken in deze logische en noodzakelijke ontwikkeling van begrippen; dat zij bij dieper doordenken het eigenlijke probleem zouden willen ter zijde laten om zich alleen op juridische uitlegging van Statuten te beroepen!

Dat Mr. Gerritzen nog bedenkelijk op het oude niet voldoende doorgedacht standpunt is blijven steken, zou zijn op te maken uit de opmerking, waarmede hij zijn eerste repliek-artikel begint: „dat het debat tusschen hem en mij niet loopt over diepgaande problemen van bank en muntpolitiek, maar enkel en alleen over de goudafgiften der Nederlandsche Bank aan De Javasche Bank, waarover gehandeld wordt op pag. 17—19 van het laatste jaarverslag van den President der Nederlandsche Bank, en over hetgeen in verband daarmee door dien President werd opgemerkt en medegedeeld.”

Indien het debat gevoerd zou moeten worden alleen over die feiten, zonder de diepgaande economische

beteekenis daarvan na te gaan, dan zou een dergelijk debat voor de lezers van de E.-S.B. het papier niet waard zijn, waarop het gedrukt was.

21 Augustus 1923.

G. VISSERING.

DE CONFERENTIE VAN HET COMITÉ
MARITIME INTERNATIONAL TE
GOTHENBURG.

Ruim twee maanden geleden¹⁾ had ik het genoegen aan de lezers van dit blad eenige beschouwingen naar aanleiding van het programma der zeerechtconferentie van Gothenburg aan te bieden. Nu de besprekingen zijn afgelopen en de verschillende afgevaardigden weder naar alle windstreken zijn verstrooid, wil ik mij een oogenblik zetten om de verkregen indrukken saam te vatten en den stand, waarin de aan de orde gestelde vraagstukken zich na de conferentie bevinden, nader aan te duiden.

Toen wij 15 Augustus het gezellige beursgebouw — waarin met het oog op hausse-periodes zelfs eeten balzalen zijn ingericht — binnenkwamen en ons scharden onder de beproefde leiding van Louis Franck, zagen wij met groote teleurstelling, dat de tafeltjes, gereserveerd voor Duitsland en Frankrijk, onbezet bleven. Teleurstelling niet alleen omdat nu de stem van twee zeer belangrijke zeevarende natiën niet zou worden gehoord, maar ook omdat onze werkzaamheden voor een deel zouden bestaan in zorgvuldig redigeeren, waarbij Fransche hulp van zoo onschatbare waarde pleegt te zijn, en voor een ander deel zouden worden gewijd aan het leggen van logische fondamenteen voor een aantrekkelijk maar tot dusver min of meer zwevend denkbeeld — ik bedoel, dat van de verplichte verzekering van passagiers —, een taak waarbij men zoo gaarne door Duitschers wordt ondersteund.

Zoals men zich wellicht zal herinneren, waren de eerste punten van het programma de verplichte verzekering van passagiers, meer in het bijzonder landverhuizers, en de immuniteit van staatschepen. Daarachter stond, als permanent punt van overweging, de internationale unificatie van het vrachtrecht; een zwaar nagerecht, dat, ieder jaar weer opgediend, nimmer wordt verteerd. Omtrent het eerste onderwerp werd de inleiding gegeven door Sir Norman Hill; het tweede werd in een opening statement door ondergeteekende besproken; het derde werd in beginsel uiteengezet door den Zweedschen voorzitter Eliel Löfgren, den vroegeren minister van Justitie.

Hoe het denkbeeld van een verplichte verzekering van behoeftige passagiers het eerst is opgekomen en zich heeft ontwikkeld, heb ik reeds in mijn vorig artikel uiteengezet. Ook de bezwaren, welke daartegen zijn aan te voeren, kan men daar aangeduid vinden. Over het algemeen genomen was de conferentie geneigd deze bezwaren niet licht te tellen en de zaak met behoedzaamheid aan te vatten. Wellicht zou de van verschillende, ook Nederlandsche zijde gegeven wank om het vraagstuk, als meer behoorende tot de sociale wetgeving dan tot het zeerecht, maar liever te laten rusten, zijn opgevolgd, wanneer tegen het slot der beradslagingen door den heer Franck niet een gewichtig argument ware aangevoerd om het op de agenda te behouden. Hij wees er op, dat een nationale wettelijke regeling van deze aangelegenheid reeds bestaat in Zwitserland, en dat in verschillende andere Staten zulke een regeling in voorbereiding is. Het gevaar is groot, zoo vervolgde hij, dat indien die regelingen tot stand komen, zij onderling zeer zullen verschillen, wat ten gevolge moet hebben, dat vooral het landverhuizersvervoer, hetwelk slechts over enkele routes pleegt te geschieden, onder evenveel verschillende wettelijke condities zou plaats hebben als er nationaliteiten aan boord waren vertegenwoordigd. Deze chaos moest worden voorkomen door tijdig ingrijpen

van een internationale conventie, waartoe dit comité den weg behoort te effenen.

Het was vooral dit argument, dat de conferentie leidde tot het aannemen van eene motie, waarin werd uitgedrukt: 1. dat met het oog op stappen, welke in verschillende Staten afzonderlijk worden ondernomen om te komen tot economische bescherming van hunne onderdanen tegen de gevolgen van ongevallen, plaatsgrijpende gedurende een zeereis en veroorzaakt hetzij door schuld of door toeval, het wenschelijk kan zijn een uniform systeem geschikt om door alle Staten te worden aanvaard, te ontwerpen, en 2. dat, gezien de moeilijkheden aan deze werkzaamheid verbonden, de conferentie van meening is, dat de verplichte verzekering van passagiers nader in studie moet worden genomen door een speciale commissie, welke de raadzaamheid van een regeling zal onderzoeken en bij bevestigende beantwoording in de volgende conferentie een ontwerp zal indienen.

Zoals men ziet wordt in beide onderdeelen van de motie zorgvuldig een slag om den arm gehouden en de mogelijkheid van een totaal abandon vrij gelaten. Een bepaalde kapstok van het traditioneel model is de commissie echter niet. Het feit, dat Sir Norman Hill als hare voorzitter zal optreden, wekt de overtuiging, dat in de volgende conferentie van de werkzaamheden der commissie in den eenen of den anderen zin duidelijk zal blijken.

De quaestie van de immuniteit van staatschepen was slechts eene vraag van redactie. Het besluit, verleden jaar te Londen gevallen, moest worden ingekleed in zulke bewoordingen, dat het ook door een internationale diplomatieke conferentie kon worden aanvaard. Het verkregen resultaat bevestigt m. i. dat de afwezigheid van Prof. Ripert terecht mocht worden betreurd. Het eenvoudige systeem, dat de conferentie heeft gekozen, moet duidelijker en helderder kunnen worden uitgedrukt dan in de aangenomen bewoordingen, welke luiden:

Art. 1. Vessels owned or operated by States, cargoes owned by them, and cargo and passengers carried on such vessels and the States owning or operating such vessels shall be subjected, in respect of claims relating to the operation of such vessels or to such cargoes, to the same rules of liability and to the same obligations as those applicable to private vessels, persons or cargoes.

Art. 2. Except in the case of the ships and cargoes mentioned in art. 3, such liabilities shall be enforceable by the tribunals having jurisdiction over and by the procedure applicable to, a privately owned ship or cargo or the owner thereof.

Art. 3. In the case of:

a. Ships of war and other vessels owned or operated by the State and employed only in Governmental non-commercial work;

b. State-owned cargo carried only for the purpose of Governmental non-commercial work on vessels owned or operated by the State,

such liabilities shall be enforceable only by action before the competent tribunals of the State owning or operating the vessel in respect of which the claim arises.

Art. 4. The provisions of this Convention will be applied in every contracting State in all cases where the claimant is a citizen of one of the contracting States, provided always that nothing in this Convention shall prevent any of the contracting States from settling by its own laws the rights allowed to its own citizens before its own Courts."

Eindelijk de unificatie van het vrachtrecht!

Ook dit vraagstuk, eenmaal onder de oogen genomen, kan niet worden losgelaten in de tegenwoordige periode van herziening der nationale zee wetten. Er moet op internationaal gebied spoedig iets gebeuren, anders weigeren de nationale wetgevers, de Scandinavische in het bijzonder, langer te wachten. In de ver-

¹⁾ [In het nummer van 4 Juli jl. — Red.]

schillende landen komen dan nieuwe en onderscheidene regelingen van dit ingewikkeld onderwerp tot stand, en eenvormigheid zal uitgesloten zijn. Want men kan een Staat met een oud wetboek betrekkelijk gemakkelijk er toe krijgen om zich aan te sluiten bij een moderne internationale regeling, maar wanneer er eenmaal een nieuw nationaal wetboek is, zal men niet geneigd zijn, daarin weer dadelijk te gaan veranderen alléén ter wille van internationale eenvormigheid van zeerecht, waarvan de parlementen, stellig in de tegenwoordige samenstelling, niet als één man de wenschelijkheid zullen kunnen inzien.

Er zijn twee leidende gedachten op dit gebied. De eerste, breede en stoutmoedige is deze, dat men een geheel wetboek maakt, geschikt voor alle zeevarende Staten. De tweede, bescheidener, is dat men zich tevreden stelle met het opstellen van eenige hoofdregelen en de uitwerking daarvan aan den nationalen wetgever overlate. De eerste is de Fransche, voorgestaan door den heer Dénisse, de tweede is vooral de Nederlandsche, herhaaldelijk verdedigd door Mr. Loder.

De conferentie heeft zich vrij beslist bij de bescheiden opvatting van de taak aangesloten. Aan het Permanente Bureau is thans de moeilijke opdracht gedaan om iets in dezen geest op stapel te zetten.

Mijn algemeene indruk van deze conferentie is, dat zij tot de tamelijk goed geslaagde behoort. Onder de tegenwoordige omstandigheden van politiek en zeehandel zou men haar zelfs zeer goed geslaagd kunnen noemen. De plaats van vergadering bleek ten slotte ook juist gekozen. Er bestaat in de drie Scandinavische landen een neiging om alvast in kleinen kring het werk der unificatie voort te zetten en niet op andere landen te wachten. Een conferentie als deze, gehouden binnen hun eigen landpalen, kan een aansporing zijn om zich aan de algemeene samenwerking niet te onttrekken. Wanneer ik aldus eenigszins gereserveerd mijn indruk medeel, doe ik dit echter alleen met het oog op het eigenlijk werk ter conferentie. Moest ik daarbij ook het Zweedsch onthaal en de aantrekkelijkheden van stad, land en volk binnen mijn gezichtskring trekken, dan zou mijn lof niet anders dan uitbundig kunnen zijn.

Mr. G. VAN SLOOTEN AZN.

INDISCHE STAATS- EN PARTICULIERE SPOORWEGEN.

[Onder dezen titel ontvangen wij een artikel van den heer S. A. Reitsma, oud-hoofdambtenaar der Indische Staatsspoor- en Tramwegen te Bandoeng, dat hieronder volgt en waarin de schrijver enkele beschouwingen geeft naar aanleiding van het eerste hoofdstuk eener brochure van den heer J. Th. Gerlings, getiteld: „Aanteekeningen naar aanleiding van de Algemeene Mededeelingen der Staatsspoor- en Tramwegen, No. 27, betreffende de Geldelijke Uitkomsten der Staatsspoor en Tramwegen in N.-I.“, in welke brochure stelling genomen wordt tegen een rapport van het Dept. van Gouvernementsbedrijven, dat verschillende mededeelingen bevat omtrent de Samarang-Joana en Samarang-Cheribon Stoomtram Maatschappijen en is opgenomen in genoemde „Mededeelingen“. Waar de brochure niet in den handel is, drukken wij met toestemming van den schrijver genoemd hoofdstuk hieronder in de eerste plaats af. — Red.]

Vergelijking tusschen staats- en particuliere spoorwegen.

Dit reeds vaak behandelde onderwerp neemt ook in het rapport eene ruime plaats in.

Op de bladzijden 12—15 vindt men betoogd, dat door het Staatsbedrijf spoor- en tramwegen worden tot stand gebracht met het doel om het in die ijzeren wegen gestoken kapitaal zooveel mogelijk tot de ontwikkeling en de welvaart des lands te doen bijdragen.

Bij wijze van tegenstelling wordt in geringschattenden toon gesproken over de wijze, waarop particulieren spoor- en tramwegen plegen tot stand te brengen en te exploiteeren.

Wat hiermede bedoeld wordt, blijkt, althans wat het tot stand brengen van ijzeren wegen betreft, uit het rapport niet, maar wordt uitvoerig uiteengezet in de artikelserie:

„de geldelijke uitkomsten van het Staatsspoorweg-(S.S.)-bedrijf in Indië“, van den heer S. A. Reitsma, in de *Economisch-Statistische Berichten* van 2—23 Augustus 1922, waarnaar het rapport in den aanhef verwijst.

Waarnaar de bekende stelling, dat particuliere lijnen slechts daar ontworpen en aangelegd worden, waar men meent dat het behalen van winst met voldoende zekerheid verwacht kan worden.

Reeds dikwijls is aangetoond dat deze stelling in zoo algemeen zinn niet juist is.

Dat de particuliere ondernemingsgeest niet in staat is om — zonder geldelijken steun der overheid — ijzeren wegen tot stand te brengen, waarvan nimmer — of althans niet gedurende een langdurig tijdperk — eene voldoende rentabiliteit is te verwachten (ook niet indirect door als voedingslijnen de opbrengst van aansluitende spoorwegen der zelfde onderneming te doen toenemen), zal niemand tegenspreken. Hoe zou men voor zulke lijnen het kapitaal kunnen verkrijgen? Indien men lijnen noodig acht om achterlijke streken uit haar isolement op te heffen, zooals in Zuid-Sumatra, of om militaire redenen, zooals in Atjeh, kan alleen de Staat die taak aanvaarden. De Staat is daartoe uit een geldelijk oogpunt aangewezen, omdat de indirecte voordeelen van spoorwegaanleg aan de schatkist ten goede komen; dit is mede een reden om bij aanleg door eene particuliere onderneming geldelijken steun te verleenen.

Dit geldt niet alleen voor spoorwegen in de Buitengewesten, maar was vóór den aanleg ook van toepassing op een groot deel van het spoorwegnet op Java. Het was te voorzien dat de Westerlijnen der S.S. eerst na een zeer langdurig bestaan voldoende rentegevend zouden kunnen worden. Geen particuliere ondernemer heeft zich daarom ooit in staat geacht om — uitsluitend door particulier kapitaal — geheel Java van een spoorwegnet te voorzien. Het ware voorzeker de beste weg geweest, indien de Staat van den beginne af die taak op zich had genomen; de Regeering deinsde daarvoor echter terug. Daardoor is het de Nederlandsche Spoorweg-Maatschappij geweest, die bij den spoorwegaanleg het pionierswerk heeft verricht. De Staat profiteerde later van het door die Maatschappij betaalde leergeld: de leidende personen bij den eersten aanleg der S.S. hadden hunne ervaring bij de lijn Samarang-Vorstenlanden opgedaan.

De Staat heeft vervolgens na lange aarzeling op Java een net van hoofdspoorwegen tot stand gebracht, dat aan hooge eischen beantwoordt.

Uitgestrekte landstreken werden echter door de hoofdlijnen niet doorsneden en hadden niettemin dringend behoefte aan ijzeren wegen, hetzij tot verbinding met de hoofdlijnen, hetzij ten dienste van het verkeer in het eigen gebied. Voor deze behoeften had de Regeering onvoldoende aandacht. In 1886 gaf de Minister van Koloniën te kennen dat de aanleg van zulke lijnen aan particuliere krachten behoorde te worden overgelaten, zoo noodig gesteund door Staats-subsidiën. Hoewel van bereidwilligheid tot het verleenen van subsidiën in de praktijk niets bleef, bleef de Regeering volharden bij de leuze: „aanleg der hoofdlijnen door den Staat, aanleg der voedingslijnen door particulieren“.

Het particulier initiatief heeft toen getoond datgene te kunnen tot stand brengen wat de Regeering niet tot hare taak rekende. De Samarang-Joana Stoomtram-Maatschappij was de pionier bij den aanleg van tramwegen; zij stelde zich tot taak eenvoudige ijzeren wegen tot stand te brengen, passende bij de behoeften der doorsneden streken, zonder daarvoor eenig offer van de bevolking of van de schatkist te vergen. Haar voorbeeld werd weldra door andere maatschappijen gevolgd; eindelijk — in een veel later tijdperk — ging de Staat tot den aanleg van voedingslijnen der staatsspoorwegen over.

Als kern voor haar bedrijf verkreeg elke tramwegmaatschappij de concessie voor eene lijn, waarvan eene voldoende rentabiliteit was te verwachten. De stelling dat particuliere ondernemingen geen lijnen aanleggen, die niet onmiddellijk of binnen korten tijd winst beloven, is, wat die eerste lijn betreft, juist en vanzelfsprekend; de onderneming kan anders niet bestaan.

Nadat de maatschappijen dien voor haar bestaan onmisbaren grondslag hadden verkregen, hebben zij zich bij uitbreiding harer netten op een onbekrompen standpunt gesteld. Zij hebben op ruime schaal niet of niet onmiddellijk rentegevende lijnen en werken tot stand gebracht en de daaraan verbonden risico aanvaard zonder angstvallig op de rechtstreeksche winst der aandeelhouders te letten. S. J. S.

1) In eene voordracht: „De spoor- en tramwegen in Nederlandsch-Indië“, gehouden in het Indisch Genootschap den 24 Februari 1903, werd door mij de noodzakelijkheid van den aanleg der voedingslijnen der staatsspoorwegen op Java betoogd en geconstateerd dat de Staat op dit gebied nog niets had gedaan.

breidde — lang vóór de Staat hetzelfde deed — gestadig haar net uit met weinig opbrengstgevende zijlijnen, die echter als voedingslijnen op den duur den bloei van het gezamenlijke bedrijf verhoogden. Ook S.C.S. legde in haar verkeersgebied alle zijlijnen aan, die daarvoor in aanmerking kwamen, en verbouwde daarenboven hare hoofdlijn tot spoorweg zoodra de spoorwegverbinding Batavia—Cheribon eene ééndagsche verbinding tusschen Semarang en Batavia mogelijk maakte¹⁾; S.D.S. bracht de kostbare berglijn Bandjarnegara—Wonosobo tot stand; O.J.S. bouwde te Soerabaja nieuwe, aanyankelijk niet winstgevende lijnen; ook N.I.S. heeft een aantal weinig opbrengstgevende lijnen aangelegd. Op Sumatra deed de Deli Spoorweg Maatschappij hetzelfde.

Indien men bij particuliere ondernemingen en bij het Staatsbedrijf op Java eene vergelijking maakt tusschen de uitgebreidheid der winstgevende lijnen en die der lijnen met geringe opbrengst, dan moet men tot het besluit komen, dat de maatschappijen op haar gebied het openbaar belang niet minder hebben ter harte genomen dan de Staat heeft gedaan.

Dat deze actie bij de maatschappijen in de meeste gevallen niet heeft geleid tot blijvende vermindering van de rentabiliteit van het gezamenlijke bedrijf, terwijl daarenboven nog aanzienlijke reserves zijn gekweekt en pensioenfondsen zijn gevormd voor het personeel, wijst op een voorzichtig beheer, dat zich vooraf rekenschap gaf van de bij de uitbreiding te verwachten lasten en zich hoedde voor een overschrijden der draagkracht van het reeds bestaande bedrijf; zoo noodig werden eerst reserves gevormd, ter vermindering van de risico der uitbreidingen.

Hetgeen hierboven werd gezegd omtrent de activiteit der particuliere ondernemingen bij de uitbreiding van hare netten met weinig opbrengstgevende zijlijnen, kan, wat de Zustermaatschappijen betreft, door cijfers worden gestaafd. Bij deze Maatschappijen worden jaarlijks de geldelijke uitkomsten van het bedrijf voor elke lijn afzonderlijk berekend; hoofdzakelijk geschiedt dit ter controleering dat lijnen met onvoldoende opbrengst met gepaste zuinigheid worden geëxploiteerd.

De voor de lijnen van S.J.S. over het jaar 1919 berekende uitkomsten zijn samengevoegd in het hieronder volgende overzicht; het jaar 1919 is gekozen omdat in de latere jaren de toestanden niet als normaal konden worden aangemerkt.

ken. Alleen de lijnen Samarang—Joana, daaronder begrepen de stadlijnen te Samarang, en Demak—Blora zijn winstgevend; uit den aard der zaak dragen de andere lijnen als voedingslijnen daartoe bij. Het dividend, voor zoverre dit niet aan de in vroegere jaren gevormde reserves te danken is, wordt uitsluitend door de lijn Samarang—Joana met de stadlijnen opgebracht.

De heer Reitsma schrijft ons:

I.

De heer J. Th. Gerlings, oud-directeur der Samarang-Joana en Samarang-Cheribon Stoomtram Maatschappij, was zoo vriendelijk mij eene brochure van zijn hand te doen toekomen, getiteld „Aanteekeningen naar aanleiding van de Algemeene Mededeelingen der Staatsspoor- en Tramwegen No. 27 betreffende de Geldelijke Uitkomsten der Staatsspoor- en Tramwegen in N.-I.”

In § 1 „Vergelijking tusschen staats- en particuliere spoorwegen” zegt de schrijver:

„Bij wijze van tegenstelling wordt (in die Mededeelingen) in geringschattenden toon gesproken over de wijze, waarop particuliere spoor- en tramwegen plegen tot stand te brengen en te exploiteeren.”

Hoewel ik bij lezing van het rapport van den Directeur van Gouvernementsbedrijven, dat in de bedoelde Mededeelingen No. 27 werd afgedrukt, van een geringschattenden toon niets heb kunnen bemerken, zoo zou dit mij geen aanleiding geven op de brochure van den heer Gerlings in te gaan, wanneer deze aan bovenstaanden zin niet het volgende had toegevoegd:

„Wat hiermede bedoeld wordt, blijkt althans wat het tot stand brengen van ijzeren wegen betreft, uit het rapport niet, maar wordt uitvoerig uiteengezet in de artikelserie „de geldelijke uitkomsten van het Staatsspoorweg (S.S.) bedrijf in Indië” van den heer S. Reitsma, in de *Economisch-Statistische Berichten* van 2—23 Augustus 1922, waarnaar het rapport in den aanhef verwijst. Men

Samarang—Joana Stoomtram-Maatschappij.

Overzicht der geldelijke uitkomsten van het bedrijf op elke lijn over het jaar 1919.

Lijnen.	Exploitatie-lengte.	Kapitaal besteed voor elke lijn.	Bruto-opbrengst.	Exploitatie-kosten.	Exploitatie-overschot.	Afschrijvingen, reserves, pensioen- en onderst-fondsen en saldi bijkomende baten en kosten.	Netto-bedrijfs-overschot.	Rentabiliteit (kolom 8 in % van 3).
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Samarang—Joana en stadlijnen Samarang.	KM. 99.5	Gulden 6.414.000	Gulden 1.864.087	Gulden 742.127	Gulden 1.122.000	Gulden 366.000	Gulden 756.000	% 11,8
Koedoës—Petjangan—Welaban	29.7	684.000	112.346	74.897	37.000	12.000	25.000	3,6
Joana—Tajoe	24.7	622.000	74.674	51.474	23.000	7.300	15.700	2,5
Joana—Lasem	34.2	1.528.000	195.259	113.408	82.000	26.000	56.000	3,7
Lasem—Djatirigo	34.3	2.927.000	82.402	48.759	34.000	11.000	23.000	0,8
Demak—Blora	104.3	3.398.000	618.209	355.941	262.000	85.000	177.000	5,2
Poerwodadi—Goendih ..	16.6	543.000	52.333	43.419	9.000	3.000	6.000	1,1
Wirosari—Kradenan ..	11.1	350.000	31.649	30.064	2.000	700	1.300	0,4
Rembang—Tjepoe	72.1	3.240.000	444.655	296.365	148.000	48.000	100.000	3,1
Tezamen	426.5	19.706.000	3.475.614	1.756.454	1.719.000	559.000	1.160.000	5,9

Toelichtingen.

De bedragen in kolom 3 zijn gevonden door de kosten van eersten aanleg te verhoogen met een aandeel in de kosten van aansluitingsstations, telegraaf en telefoon, voertuigen, inventaris, overname concessiën en oprichtingskosten.

Alle baten en lasten zijn in het overzicht opgenomen met uitzondering van:

a. eene buitengewone storting in het Pensioenfonds, groot f 232.000,

b. eene winst bij verkoop van onroerend goed, groot f 56.620.

Uit dit overzicht blijkt, dat van de gezamenlijke lengte der lijnen, ad 426.5 kilometers, niet minder dan 223 kilometers geen voldoende opbrengst opleverden om de rente van het obligatiekapitaal, zijnde gemiddeld 4.2 pCt., te dek-

¹⁾ De rentabiliteit van dit werk wordt besproken in par. 4 [der brochure. — Red.].

vindt daar de bekende stelling, dat particuliere lijnen slechts daar ontworpen worden, waar men meent, dat het behalen van winst met voldoende zekerheid verwacht kan worden.”¹⁾

Deze stelling acht de heer Gerlings niet juist en om dit aan te toonen, tracht hij een bewijs te leveren, waarop zoo aanstonds teruggekomen zal worden. Vooraf zij echter de verzekering gegeven, dat ik in mijn

¹⁾ Eigenlijk moest de verdediging van den heer Gerlings zich niet tegen mij, doch tegen de Indische Regeering, richten. Ik haalde onder bronvermelding de regeringsuitspraak aan (Ec.-St. Ber. 1922 bl. 697). Bij de M. v. A. op de 1e Aanv. Begr. 1922 werd vermeld, dat „particuliere lijnen slechts daar ontworpen en aangelegd worden, waar men meende, dat het behalen van winsten met „voldoende zekerheid verwacht kon worden.” (2e Gew. Zitt. Volksraad 1921 Ond. Afd. VIII. Stuk 3 bl. 1).

artikelenserie over de particuliere gestie niet in geringschattenden toon heb willen schrijven en dat zulks ook niet geschied is. Ik voerde slechts aan, dat het particuliere kapitaal alleen die lijnen zal aanleggen, welke een behoorlijk rendement beloven, terwijl de Staat dikwijls de noodig en nuttig, doch onrendabel geoordeelde lijnen zal construeeren. Dit verschijnsel heeft ten gevolge, dat een door particulieren aangelegd net een geheel ander karakter draagt dan een staatsnet en dat men dit terdege in het oog moet houden bij de beoordeeling van de financieele rendementen — nog afgescheiden van het feit, dat het beheersprincipe (exploitatie gericht op winst of op de som van financieele en economische nuttigheid) een zuiwere vergelijking belet. Wat dit laatste betreft, oefent de heer Gerlings geen critiek uit op hetgeen ik dien-aangaande in de *Economisch-Statistische Berichten* schreef, zoodat ik dit punt ook zal laten rusten. Het gaat er dus om, of hetgeen nopens het aanleggen van onrendabele lijnen opgemerkt werd, juist is of niet; met de appreciatie over de gestie van particuliere spoor- en tramwegen heeft dit niets te maken, temeer niet, waar van geringschatting geen sprake kan zijn. ¹⁾ Integendeel men kan aandeelhouders slechts gelukkig prijzen, als hun onderneming een directie heeft, welke aan een vooruitzienden blik een groote voorzichtigheid paart; een particuliere spoorwegonderneming met internationale aandeelhouders heeft geen enkele reden kapitaal te wagen aan de openlegging van landstreken, wanneer niet met groote kans hierop binnen afzienbaren tijd een behoorlijke geldelijke vergoeding in uitzicht gegeven wordt. „Waarom uitbreiding onzer lijnen”, schreef de oud-constructeur en toenmalig commissaris der Ned. Ind. Spoorwegmaatschappij, de heer P. J. de Bordes in 1878, „wanneer die uitbreiding het dividend der aandeelhouders waarschijnlijk zal drukken; wij bezitten de beste lijnen, elke vermeerdering van werkzaamheid beteekent financieele schade.”

Wanneer de stelling geponeerd werd, dat particuliere lijnen slechts daar ontworpen en aangelegd werden, waar men meent, dat het behalen van winst met voldoende zekerheid verwacht kan worden, dan is dit geen nieuwigheid, welke in de literatuur werd ingevoerd — de heer Gerlings voorzag trouwens het woord „stelling” van het adjectief „bekend” —. Voor zoover mij bekend is, zijn alle schrijvers op spoorweg-economisch gebied van deze stelling als een axioma uitgegaan; ik zal hier maar geen citaten bijeenbrengen, bij Sax, Ulrich, Rank, Van der Borght, Cohn, Von der Leyen, Launhardt, Colson, Picard enz. liggen ze voor het grijpen. Ik kan nog verder gaan en mededeelen, dat het de eerste maal is, dat ik de juistheid van de bekende stelling aangevochten zie; de enkele maal, dat een onrendabele lijn uit concurrentie-overwegingen wordt aangelegd, of dat ter wille van een stokpaardje der directie een werk wordt uitgevoerd, dat de rentabiliteit blijvend drukt, kan buiten beschouwing gelaten worden. Waar de heer Gerlings hier dus iets nieuws in de spoorwegliteratuur invoert, kan het zijn nut hebben, de daarvoor als bewijsvoering aangevoerde gronden nader te onderzoeken.

Na een uitvoerige redeneering, waartegen uit historisch opzicht zeer veel zou zijn in te brengen, zegt de heer Gerlings:

„Nadat de maatschappijen dien voor haar bestaan onmisbaren grondslag hadden verkregen, hebben zij zich bij uitbreiding harer netten op een onbekrompen standpunt gesteld. Zij hebben op ruime schaal niet of niet

1) Op blz. 697 der Ec.-St. Ber. 1922 vermeldde ik bovendien in een noot, dat „als een dergelijke opmerking geplaatst werd, men van particuliere zijde dadelijk hoorde spreken van weinig waardeering voor den arbeid hunner onderneming”. Ik had ook kunnen zeggen, dat gemeend wordt, dat in dat geval „geringschattend” over hun werk geoordeeld werd. De opmerking van den heer Gerlings werd dus voorzien en te voren weerlegd. Vanwaar dan die gevoeligheid?

onmiddellijk rentegevende lijnen en werken tot stand gebracht en de daaraan verbonden risico aanvaard, zonder angstvallig op de rechtstreeksche winst der aandeelhouders te letten. S.-J. S. breidde — lang voor de Staat hetzelfde deed — gestaag haar net uit met weinig opbrengstgevende zijlijnen, die echter als voedingslijnen op den duur den bloei van het gezamenlijk bedrijf verhoogden. Ook S. C. S. legde in haar verkeersgebied alle zijlijnen aan, die daarvoor in aanmerking kwamen, enz.”

De heer Gerlings zegt dan, dat wat omtrent de activiteit der particuliere ondernemingen bij de uitbreiding van hare netten met weinig opbrengstgevende lijnen werd opgemerkt, voor zooverre de Zustermaatschappijen betreft, door cijfers gestaafd kan worden; wat de Samarang—Joana Stoomtram Maatschappij (S.-J. S.) aangaat, wordt het volgende staatje gegeven:

[Voor dit staatje zij verwezen naar het hiervoor uit de brochure van den heer Gerlings overgedrukte hoofdstuk. — Red.]

Hierbij wordt dan de volgende toelichting gegeven:

„Uit dit overzicht blijkt, dat van de gezamenlijke lengte der lijnen, ad 426,5 kilometers, niet minder dan 223 kilometers geen voldoende opbrengst opleverden om de rente van het obligatiekapitaal, zijnde gemiddeld 4,2 pCt., te dekken. Alleen de lijnen Samarang—Joana, daaronder begrepen de stadlijnen te Samarang en Demak—Blora zijn winstgevend; uit den aard der zaak dragen de andere lijnen als voedingslijnen daartoe bij. Het dividend, voor zooverre dit niet aan de in vroegere jaren gevormde reserves te danken is, wordt uitsluitend door de lijn Samarang—Joana met de stadlijnen opgebracht.”

Het is mijne bedoeling niet om alle door den heer Gerlings in algemeenen zin opgegeven voorbeelden stuk voor stuk aan de feiten te toetsen. Een dergelijke handelwijze zou tot een zóó uitvoerige behandeling aanleiding geven, dat geen tijdschrift daarvoor zijne kolommen beschikbaar kon stellen. Ook heb ik geen tijd om al mijne aantekeningen, welke ik voor de samenstelling van mijn boekwerk *Indische Spoorwegpolitiek* maakte, na te pluizen, terwijl de stukken, welke uitsluitend zouden kunnen geven — notulen van de vergaderingen van aandeelhouders en van commissarisvergaderingen — niet te mijner beschikking staan. Waar echter de S.-J. S. door den heer Gerlings meer in detail behandeld werd, daar pik ik dit onderdeel uit zijne bewijsvoering uit, ten einde daarop eenige critische aantekeningen te plaatsen.

(Slot volgt).

S. A. REITSMA,

Oud-Hoofdambtenaar der Staatsspoor- en Tramwegen.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING.

HET WEZENLIJKE LANDBOUWVRAAGSTUK.

III. ¹⁾ Vleesch.

Dr. T. E. Gregory te Londen schrijft ons d.d. 8 dezer:

De „Economist” van vandaag ziet kortelijks de resultaten onder het oog, welke tot dusverre bereikt zijn door de Departementale commissie inzake de distributie en prijzen van landbouwproducten en uit de klacht, dat de leden de boomen zoo goed hebben onderzocht, dat zij gevaar loopen het bosch niet te zien. Een scherp omlijnd programma is ongetwijfeld zeer wenschelijk, ten einde snel tot resultaten op wetgevend gebied te komen, doch waar het gaat om onderwerpen, zoo samengesteld als deze, schijnt het beter, om Uw lezers den toestand uiteen te zetten, in plaats van hen wetsvoorstellen voor te leggen.

Het derde rapport behandelt vleesch, ²⁾ zoowel als pluimvee en eieren. Het is met de eerste dezer onderwerpen, dat wij ons hier zullen bezighouden, doch de beteekenis van den Britschen vleeschhandel rechtvaardigt een zorgvuldige beschouwing van hetgeen de Commissie in het midden heeft te brengen.

Om te beginnen valt er sinds den aanvang dezer eeuw een daling te bespeuren in de betrekkelijke be-

¹⁾ Zie voor I en II de nummers van 27 Juni en 18 Juli 1923.

teekenis van het Britsche aandeel in het totale aanbod, dat den consument bereikt. Wat rund- en kalfsvleesch aangaat is de verhouding van 64 pCt. in 1901 tot 56 pCt. in 1922 gedaald welke percentages voor schapevleesch in dezelfde jaren 61 en 43 pCt. waren; voor varkensvleesch waren de cijfers echter 48 en 52 pCt., hoewel dit gunstige resultaat het gevolg is van de keuze der beide jaren, eerder dan van een definitieve permanente verbetering van den toestand. Deze daling in de verhouding der geleverde hoeveelheden is vergezeld gegaan van een aanzienlijke vermindering van het aantal schapen en slechts met een vermeerdering van 1 pCt. van den rundveestapel. Het aanbod van Britsch vleesch is dus onderhevig aan zeer felle concurrentie van overzee en het vaste land en deze buitenlandsche concurrentie is in de laatste jaren nog begunstigd door de houding van den consument. Gedurende den oorlog werd de vraag naar betere soorten vleesch in den vorm van bepaalde deelen der geslachte dieren gestimuleerd door de hoge oorlogsloonen. Nu de depressie de koopkracht der bevolking doet dalen is het resultaat, dat het buitenlandsch vleesch van betere kwaliteit naar verhouding in het voordeel is, want daar het goedkoper is dan inlandsch vleesch veroorlooft het den consument zijn behoeften aan bepaalde soorten te bevredigen, zonder dat hem dit te duur komt te staan. Tezelfder tijd geeft van het standpunt van den detaillist buitenlandsch vleesch dezelfde winstmarge, terwijl aan zijn bedrijfskapitaal geringere eischen worden gesteld, zoodat de belangen van rapport en detaillist niet botsen. Uit het rapport der Commissie blijkt duidelijk, dat de markt voor inlandsch vleesch voor een groot deel in stand blijft uit puur vooroordeel, hetgeen op zuiver redelijke gronden niet gehandhaafd kan worden, aangezien het continentale vleesch, dat met het Britsche concurreert, niet noodzakelijk gekoeld of bevroren is. Tot op zekere hoogte is zelfs de kwade praktijk ingeslopen, om buitenlandsch vleesch als binnenlandsch te verkoopen en de moeilijkheid, welke deskundigen hebben om deze knoerij op te sporen, toont aan, op welk een kleine basis het vooroordeel voor binnenlandsch vleesch soms rust.

De economische positie is dus de volgende. De Britsche producent is te allen tijde onderworpen aan buitenlandsche concurrentie. Zijn positie wordt nog moeilijker gemaakt door het feit, dat, aangezien het publiek slechts bepaalde deelen van het dier koopt, de rest vaak met verlies verkocht moet worden en dus de prijs van de begunstigde deelen moet worden hoog gehouden, teneinde nog winst te maken op het geheel, hetgeen natuurlijk de vraag afschrikt.

Men krijgt bij het lezen van het rapport den indruk, dat de organisatie van de markt buitengewoon samengesteld is. In de eerste plaats verschillen de natuurlijke omstandigheden, waaronder het vleesch wordt geproduceerd in de verschillende deelen van het land, zoodat in elke streek de verkoop grotendeels een seizoenkarakter krijgt en dit compliceert de structuur van de verkooporganisatie. Vervolgens zijn althans tot op zekere hoogte de producenten aan de personen, die hen financieren, overgeleverd. Deze behooren tot verschillende groepen, handelaren, afslagers en dergelijke. Deze stand van zaken beperkt natuurlijk de vrijheid van handelen van de eerste producenten. Voorts loopen de verkoopmethoden aanzienlijk uiteen; men vindt verkoop op de boerderij, verkoop ter markt, verkoop in commissie ter markt, door handelaren of op de veiling. Bij de Commissie bestaat geen twijfel omtrent de beste verkoopmethode van het standpunt van den boer. Krachtig wordt gepleit voor de ontwikkeling der veilingen, ondanks het feit, dat klachten omtrent beheersching van de veiling door een combinatie van koopers geuit zijn. De Commissie meent echter, dat deze praktijken maar weinig voorkomen en bovendien afnemen.

De prijsbasis kan dus zeer aanzienlijk uiteenloopen.

De voornaamste twee bases zijn verkoop op grond van levend of van dood gewicht, doch daarnaast vindt men nog den verkoop op basis van gezicht, welke natuurlijk den meer ervaren koper begunstigt. Ondanks het feit, dat deze wijze van verkoop nadeelig voor den boer is, schijnen talrijke boeren eraan vast te houden uit pure apathie. De commentaren van de Commissie over den huidige toestand worden geresumeerd in den zin: „dat geen andere koopwaren van dergelijke waarde in het land op een zoo willekeurige wijze worden afgezet” en zij beveelt aan verplichte weging van alle vee vóór verkoop, hoewel het wil schijnen, dat de boeren het voordeel aan wegen verbonden zelf beginnen in te zien, zoodat eigenbelang deze wenschelijke hervorming bevordert, zonder dat wetgevende maatregelen zijn getroffen.

Op de behandeling van vee of dood vleesch door de spoorwegen schijnt weinig aan te merken, hoewel de Commissie zich natuurlijk beijvert er op aan te dringen, dat de maatschappijen hun tarieven verlagen, aangezien zulks in het uiteindelijke belang van henzelf is. Terloops zij hier opgemerkt, dat het wil schijnen, dat de Londensche markt vanuit verafgelegen oorden voorzien wordt, zoodat de metropolis in het bijzonder geïnteresseerd is bij het vraagstuk der spoorwegtarieven.

Duidelijk blijkt, dat de slachtgelegenheid hier te lande in een buitengewoon onvoldoenden toestand verkeert. De Commissie wijst erop, dat er nog 20.000 particuliere slachthuizen in Groot-Brittannië bestaan, waarvan een groot gedeelte, klein, inefficiënt en onhygiënisch is en zij spreekt zich derhalve ten gunste van concentratie van het slachten in openbare abattoirs uit. Geheel naast de vraag, waar het slachten behoort plaats te vinden, vertoont de huidige toestand een groote verscheidenheid van organisatiewijze, hoewel het schijnt, dat twee soorten tusschenpersonen, de koopman-slager en de zgn. grossier-slager, den toestand beheerschen.

De groothandel in dood vleesch vertoont op zijn beurt een groote samengesteldheid. Tusschen den detaillist en den producent treft men niet alleen de zoo juist genoemde tusschenpersonen aan, doch ook commissionairs-verkoopters en de zgn. „jobbers”, die voor wederverkoop van de commissionairs-verkoopters koopen, hoewel het schijnt, dat deze laatste twee categorieën tusschenpersonen in hoofdzaak met den kleineren detaillist in aanraking komen, terwijl de grootere met den grossier-slager handel drijven. De „jobber” schijnt onder de huidige omstandigheden vrijwel onmogelijk geëlimineerd te kunnen worden. Gegeven den specialen aard van de vraag van sommige detaillisten moeten bepaalde handelaren de vraag op zoodanige wijze concentreren, dat zij zich aanpast aan het feit, dat het aanbod samengesteld is uit verschillende componenten en dit geeft den „jobber” een kans zijn brood te verdienen.

Onderzocht men de winsten van de detaillisten, dan schijnt weder, dat de coöperatieve vereenigingen er het best afkomen. De netto-winsten van particuliere handelaren en coöperatieve vereenigingen waren in 1922 voor de nagenoemde branches de volgende:

	Partic. handelaren.	Coöp. Vereen.
Voor hen, welke slechts levend vleesch koopen	5,5 0/0	10,6 0/0
„ „ „ „ dood „ „	6,1 0/0	9,9 0/0
„ „ „ „ levend en dood „ „	4,7 0/0	10,2 0/0

De positie van de detaillisten is ongetwijfeld verbeterd als gevolg van de gebeurtenissen in oorlogstijd, want gedurende het tijdperk der prijscontrole hebben zij het voordeel van combinatie ingezien en de toen geleerde les is niet vergeten. De Commissie meent, dat de stijging van het aantal detaillisten niet zoo groot is geweest in den vleeschhandel als in dien in fruit en groenten, hoewel zij er zich niet aan waagt de conclusie te trekken, dat de hogere winsten sinds den oorlog gemaakt een gevolg van deze oorzaak zijn, al ware het slechts ten deele. Ook doet

zij geneerlei geneesmiddel voor den huidige toestand aan de hand.

Aan het slot van haar rapport wijdt de Commissie aandacht aan de vleeschhandel-kwesties, die het geheele Britsche rijk aangaan. Drie belangengroepen zijn er bij betrokken: de vleeschproducent hier te lande, die in de koloniën en die elders. Het gevaar, de Amerikaansche vleeschbelangen in de gelegenheid te stellen hun greep op den Britschen handel nog steviger te maken, is reeds vaak vermeld, doch de huidige toestand wordt ingewikkeld gemaakt door het feit, dat Australië en Zuid-Afrika den vleesch-export subsidiëren, teneinde de desbetreffende industrieën op gang te houden, terwijl de Britsche boer van het vleesch de redding uit den toestand, waarin zij zich bevinden, verwacht. Hoe een oplossing voor deze uiteenlopende belangen te vinden?

De commissie ziet de mogelijkheid van een Imperial Meat Corporation, ter controleering van invoer en afzet van bevroren vleesch uit de deelen van het Britsche Rijk, die bovendien de prijzen zou kunnen stabiliseeren, niet onder het oog. Deze kwestie, zegt zij, is er een van politiek en valt buiten haar bevoegdheid. Al wat zij kan doen is, aandringen op een vriendschappelijke bespreking van deze kwestie tusschen dit land en de direct betrokken koloniën, als een onderwerp van het grootste nationale en rijksbelang.

Het zal belangwekkend zijn om te zien of de, komende economische rijksconferentie het onderwerp zal behandelen, temidden van de vele, die besproken moeten worden.

T. E. GREGORY.

AANTEEKENING.

Het Muntverslag 1922.

Een medewerker schrijft:

Reeds herhaalde malen had 's Rijks Muntmeester zich moeten beklagen over bedrijfsstoornissen, veroorzaakt door intrekking van gegeven opdrachten door de Indische Regeering. Het toppunt werd wel bereikt in 1921, toen tegen het eind van het jaar een opdracht van niet minder dan 112 miljoen stukken, uit zilveren en koperen pasmunt bestaande, door de Indische Regeering werd ingetrokken. Dit was den Muntmeester te erg en hij wendde zich tot de Ministers van Koloniën en Financiën met het verzoek ten aanzien van opdrachten uit Nederlandsch-Indië voortaan op gelijke wijze te mogen handelen als in zooveel industrietakken geschiedt. Opdrachten dienen, ten opzichte van het tijdvak, waarin de uitvoering gewenscht wordt, tijdig te worden gegeven, terwijl rekening dient te worden gehouden met hetgeen vermoedelijk voor een daarop volgend tijdvak noodig is. Wenscht men een eenmaal gegeven opdracht te annuleeren, dan dient een schadevergoeding aan het bedrijf te worden betaald.

De denkbeelden van Dr. Hoitsema zijn te verdedigen, zoowel van bedrijfsstandpunt als in het licht van een, door de bedrijvenwet gewild commercieel opzet. Het bedrijfsstandpunt brengt mee de wenselijkheid van een continuïteit van werk, dat niet door plotselinge storingen mag worden onderbroken; de bedrijvenwet trachtte Staatsbedrijven met commercieel boekhouding en gestie in het leven te roepen, waarbij een wapen, in particuliere bedrijven tegen commerciële handelingen van opdrachtgevers gebruikbaar, voor Staatsbedrijven niet mag ontbreken. Helaas meldt het Muntverslag 1922 niet, welk gevolg aan het verzoek van den Muntmeester is gegeven. Dit is te meer te betreuren, omdat uit dit verslag op overtuigende wijze blijkt, hoe nadeelig de grilligheid van opdrachtgevers voor dit bedrijf is. Enkele cijfers om dit sterk te doen uitkomen. Terwijl in 1921 aan 's Rijks Munt niet minder dan 230.989.001 muntstukken werden geslagen, bedroeg dit aantal in 1922 slechts 63.339.837. En terwijl de winst in 1921 ruim

f 566.800 bedroeg, was zij in 1922 slechts f 249.400. Is er meer noodig, om helder in het licht te stellen, tot welk een verkwisting van geld en werkkracht grilligheid van gedragslijn bij de opdrachtgevers van 's Rijks Munt kan leiden?

Afgezien van de belangrijke bijlage 6, getiteld: „Bijdrage tot de kennis onzer metaalcirculatie”, in het jaarverslag 1921, welke in 1922 niet voorkomt, zijn de bijlagen bij het jaarverslag 1922 dezelfde als die van 1921. Een vergelijking van de laatste bijlage der beide verslagen, welke handelt over de productie van goud en zilver en den zilverprijs, leert, dat de goudproductie in 1922 afnam, doch dat de zilverproductie steeg, terwijl de zilverprijs te Londen, die in 1921 tusschen 43% en 30% d. per ounce schommelde, dus gemiddeld 36% d. bedroeg, in 1922 wisselde tusschen 37% en 31% d. en dus gemiddeld 34¹/₁₆ bedroeg.

Wij geven verder het woord aan Dr. Hoitsema voor zijn als steeds belangwekkende inleiding tot zijn verslag.

Een muntprogramma van enormen omvang ten behoeve van Ned.-Indië voor 1921, in September van dat jaar nog weder met belangrijke bedragen uitgebreid; een buitengewone opschroefing der muntwerkzaamheden dientengevolge over genoemd jaar, waarin niet minder dan 231 miljoen munten vervaardigd werden, met zware eischen voor het verslagjaar van thans, 1922. Zoo was de toestand, gelijk reeds terloops in het vorige verslag aangegeven, gedurende en aan het einde van 1921, toen plotseling, in December, een streep gehaald werd door een groot deel van den arbeid door 's Rijks Munt in 1922 te verrichten. Alle voor dit jaar aangevraagde zilveren, nikkelen en koperen pasmunt, in het geheel 112 miljoen stukken, bleek niet meer gewenscht. Er bleven voor Indië nog zekere bedragen in gulden en halve gulden van het nieuwe, bij de Wet van 27 November 1919 (Stbl. No. 786) verlaagde gehalte, aan te munten, waarnaar reeds langer vraag had bestaan. De vervaardiging dezer nieuwe specie had telkens verschoven moeten worden, omdat aan pasmunt voortdurend nog sterker behoefte bestond. Men kon zich in Indië dan ook nog zeer goed met zilverbons (muntbiljetten) van 2½-, 1- en ½-gulden redden. Alleen van de halve gulden was een eerste gedeelte van den muntslag reeds in 1921 gereed gekomen; nu zou het overige van de aangevraagde hoeveelheid kunnen worden gereed gemaakt. Bovendien bestond het voornemen een hoeveelheid van f 10 miljoen aan nieuwe rijksdaalders aan te maken. Vermoedelijk behoefde echter hierop niet aanstands te worden gerekend in verband met enkele vragen, die zich daarbij voordeden.¹⁾ Het gelukte nog om dit programma met den aanmaak van f 1 miljoen aan nikkelen stuivers voor Indië uit te breiden, waarvoor het materiaal reeds geruimen tijd geleden was aangekocht. Daarbij kwam eindelijk nog eene aanvulling van de bronzen 1- en ½-centstukken, welke voor ons eigen land niet overbodig scheen.

Dit alles zou op zichzelf nog een werkzaamheid van respectabelen omvang voor één jaar hebben gevormd. Voor het vervolg kon dan, terwijl verdere uitbreiding der metaalcirculatie voorloopig niet was te verwachten, gezien de groote voorraden aan specie in de laatste jaren gemaakt, stelselmatig het omvangrijke werk van de hermunting der zilveren grove munt tot specie van het verlaagde gehalte in Nederland en Indië ter hand worden genomen. Tegen deze ommunting werden intusschen, geheel onverwacht, bezwaren geopperd, die een terugslag hadden op de voorgenomen en gedeeltelijk reeds begonnen aanmuntingen van de nieuwe zilveren munt en dreigden deze te zullen verhinderen.

De zaak was deze. Het lag in de bedoeling het in omloop zijnde grove zilver in te trekken en te vervangen, voor zooveel noodig, door nieuwe munten van het verlaagde gehalte. Bij de behandeling van de Wet van November 1919 was van de zijde der Tweede Kamer hierop aangedrongen en het belang er van door de Regeering erkend. Geen wettelijke, doch alleen enkele technische voorbereidingen waren er nog noodig om met de hermunting een aanvang te maken. Toen dezerzijds een voorstel te dien aanzien, betrekking hebbende op de wijze van intrekking van het zilver in Ned-Indië, alsmede op de verzending naar het Moederland, werd ingediend, achtte de Minister van Koloniën het evenwel gewenscht, nog eens over dit voorstel om met de „hermunting” te beginnen, het oordeel in te winnen van de Staatscommissie voor het Muntwezen, ingesteld bij Kon. Besluit van 6 April 1921. Hierop

¹⁾ Zie Muntverslag 1921, blad. 5.

was niet gerekend. In de eerste plaats niet omdat de bedoelde Staatscommissie in opdracht had van advies te dienen „over de vraag of de toestand op het gebied van het muntwezen in Nederland en Ned.-Indië wijziging van de desbetreffende wettelijke regelingen — in het bijzonder met betrekking tot de bestaande eenheid van munt — noodig of wenschelijk maakt.” Het is duidelijk, dat de toestand op muntgebied bezwaarlijk een motiveering zou kunnen opleveren tot wijzigingen van een onderwerp, dat op dien toestand nog geen invloed had kunnen uitoefenen. Maar bovendien was van alle zijden, zoowel van die der Indische Regeering als ook, indirect, door de directies der beide circulatiebanken, herhaaldelijk en nog in den laatsten tijd, aandrang uitgeoefend om ten spoedigste met den aanmaak van grof zilver — d.w.z. op het verlaagde gehalte — een begin te maken. Van het nieuwe type der halve guldens, waaraan nog het dringendst behoefte bestond, waren reeds meerdere millioenen geslagen en verzonden. Dat ook niet reeds guldens in het begin van het verslagjaar aangemunt waren, was uitsluitend een gevolg van de enorm uitgebreide muntlagen van pasmunt, door Indië verlangd, over welke omvang in de voorgaande muntverslagen een beeld is opgehangen.

Ten aanzien van het met het Indische één geheel uitmakende Nederlandsche muntwezen — één geheel wat de grove zilveren specie betreft — nam men hier te lande een ietwat ander standpunt in. Dienovereenkomstig was opdracht verleend om voor Nederland tot de aanmuntung van guldens, volgens de Wet van 1919, voorloopig tot een bedrag van f 10 millioen over te gaan, hoewel van de zijde onzer circulatiebank, wier President tevens voorzitter was van de bovenbedoelde Staatscommissie, dadelijk op eene hermuntung op ruimer schaal werd aangedrongen. Het lag in de bedoeling om met den toen begonnen muntslag van guldens, nadat het eerste gedeelte daarvan zou gereed zijn gekomen, voort te gaan en, door niet alles voor ons land te behouden, maar afwisselend onze en de Indische circulatie van het nieuwe geld te voorzien, aan de gerechte wenschen van Indië tevens zooveel mogelijk tegemoet te komen.

Deze gang van zaken nu werd belangrijk verstoord door den onverwachten inhoud van een voorloopig rapport door de bovengenoemde Staatscommissie in Mei 1922 aan den Minister van Koloniën uitgebracht in antwoord op mijn voorstel om met de guldenshermuntung te beginnen. De Commissie meende nu, dat het geraden zou zijn om weder tot intrekking van de Wet van 27 November 1919 (Stbl. no. 786), (thans door haar met den naam „noodwet” aangeduid) over te gaan, omdat de uitvoering hiervan niet meer noodig zou zijn en omdat daartegen een drietal technische bezwaren zouden bestaan. De omstandigheid, welke aanleiding was geweest om de wet in het leven te roepen, n.l. de boven de smeltwaarde van de zilveren munten gestegen metaalwaarde gedurende de tweede helft van 1919 en begin 1920, bestond inderdaad niet meer. De zilverprijs was weder tot een belangrijk lager niveau gezakt. Van deze zijde beschouwd zou men derhalve thans van eene uitvoering der wet kunnen afzien, waren er niet omstandigheden, waarom dit ongeraden zou zijn.

De door de Commissie te berde gebrachte technische bezwaren waren de volgende:

- 1o. de moeilijkheid om de bestaande circulatie geheel terug te nemen;
- 2o. de eenigszins verwarrende invloed, welke een circulatie van teekmunten, van tweeërlei gehalte, voor de bevolking zou kunnen hebben;
- 3o. het gevaar van „vervalsching” van onze teekmunt, welke in veel grooter mate bij een gehalte van 720 duizendsten dan bij een gehalte van 945 duizendsten zou te vreezen zijn.

Daartoe uitgenodigd heeft ondergeteekende zijne bedenkingen tegen de geopperde bezwaren uitvoerig kunnen uitspreken, daarbij tot het resultaat komende, dat het niet noodig was de practische betekenis er van hoog aan te slaan.

Wanneer men dan ook hiervan mag afzien — de Indische Regeering verklaarde nog ongeveer tezelfder tijd geen bezwaren te hebben tegen de vervaardiging van de zilveren specie met het verlaagde gehalte — dan blijft als het gewichtigste motief tegen het zoo plotseling opgedoken in-trekkings-denkbeld het belangrijke financieele voordeel bestaan, dat bij eene hermuntung zoowel hier te lande als in Indië wordt verkregen. Ook al zullen de winsten voorloopig aan de beide muntfondsen ten goede komen, te zijner tijd worden in verband ook met eventueele nadere beslissingen omtrent de bestemming dier fondsen, daardoor de lands-financiën geschraagd. De betekenis dier voordeelen

zal op den duur zoo groot zijn, dat men terwille daarvan zeker het recht heeft om over bezwaren van ondergeschikten aard, die wellicht mochten voortvloeien uit den klank der nieuwe guldens, welke iets afwijkt van die der thans circuleerende munten, heen te stappen.

Intusschen was reeds dadelijk het bovenvermelde voorloopige advies der Staatscommissie ter beoordeeling naar Ned.-Indië gezonden. In afwachting van den verderen loop van zaken werden de aanmuntungen van grof zilver op het nieuwe, verlaagde gehalte, voor Ned.-Indië stopgezet. Daarvan was toen gereed gekomen:

a. f 8.000.000,— ½-guldens, waarmede reeds in 1921 begonnen was en die met een bedrag van f 5.500.000,— in 1922 werden voltooid, terwijl deze geheele partij tusschen December 1921 en Maart 1922 reeds verzonden was. Hier was aangenomen — men had immers reeds zoo lang op de uitzending aangedrongen — dat deze specie onmiddellijk in circulatie zou zijn gebracht, mede ter vergemakkelijking van de intrekking der muntbiljetten van f 0,50.

b. f 5.650.000,— aan guldens, tusschen April en half Juni geslagen, waarvan f 2.200.000,— naar Indië op 24 Mei 1922 was getransporteerd op het oogenblik, dat de onzekerheid, door het rapport der Staatscommissie ontstaan, haar invloed op den gang van zaken deed gevoelen.

In Indië bleken de opvattingen over het onderwerp verdeeld. De berichten dienaangaande, die hier in de tweede helft van Augustus aankwamen, waren in meer dan één opzicht teleurstellend. De Javasche Bank vereenigde zich aanstonds met de door de Staatscommissie geopperde bezwaren, hoewel zij — evenals trouwens De Nederlandsche Bank hier te lande — bij het tot stand komen der Wet van 1919 gunstig geadviseerd had, en daarbij zelfs het gewicht van een der moeilijkheden, die nu ter sprake waren gekomen, had ontkend. Wat dezerzijds tegen die bezwaren van technische aard was aangevoerd, was den Indischen autoriteiten nog niet onder oogen gekomen. Wel was het opvallend, dat, in strijd met hetgeen men hier reden had te onderstellen, op dit oogenblik (nazomer 1922) van de f 8.000.000,— aan halve guldens, waarmede de hermuntung eigenlijk begonnen was, en die reeds geruime tijd in Indië waren, nog niet meer dan f 400.000,— in circulatie was gegeven, waaromtrent overigens gerapporteerd was, dat zij „door de bevolking gaarne waren opgenomen”. Het scheen of ten opzichte van de eerste stappen op het gebied der hermuntungsmaatregelen de bordjes plotseling waren verhangen. In plaats van een geregelde en vlugge inbrenging van de nieuwe specie was te dien aanzien groote terughoudendheid betracht niet alleen, maar werd reeds, onmiddellijk na het ruchtbaar worden van hetgeen de Staatscommissie had voorgesteld, tot onverwijld terugnemende van die zoo goed opgenomen nieuwe specie en tot een verbod van uitgifte van deze, toch geheel overeenkomstig de bestaande wetgeving circuleerende, munt geadviseerd. Meer op haar plaats zouden maatregelen in tegengestelden zin zijn geweest, welke er toe hadden kunnen bijdragen om over de theoretische bezwaren een oordeel uit de praktijk te kunnen verkrijgen. Gelukkig heeft men dit hier te lande ingezien en is van hieruit opdracht gegeven om althans de in Indië aanwezige specie van het verlaagde gehalte in omloop te brengen. Afhankelijk van den uitslag van deze „proefneming” konden dan verdere maatregelen, bijv. het voortzetten van de verzending van hetgeen aan nieuwgemunte guldens hier nog voor Indië gereed lag, worden beraamd. Het tijdvak tusschen October 1922 en Februari d.a.v. werd voor het verkrijgen van een behoorlijk inzicht in de gerezen kwesties voldoende geacht. Later zal blijken, dat men in dezen veel te optimistisch was geweest.

In afwachting van den uitslag dezer „proef” was reeds besloten een zeker bedrag, voorloopig op f 10.000.000,— gesteld, aan nieuwe guldens voor de Nederlandsche circulatie aan te maken, waarmede in den loop van October de zilveraanmuntungen weder konden worden hervat. Als een gevolg van het matig tempo dat gewenscht was, omdat er voorloopig geen zekerheid meer bestond omtrent een gemeene hermuntung, is in het jaar 1922 van het genoemde bedrag niet meer dan f 3.900.000,— gereed gekomen.

Nog eene andere ernstige belemmering deed zich voor bij de voorbereiding van de voorstellen betreffende eene regelmatige overbrenging van oude en nieuwe specie van en naar Indië, een en ander met het oog op de algemeene hermuntung. De bezwaren, die de meergenoemde Staatscommissie tegen het verlaagde zilveragehalte te berde bracht, gingen toch vergezeld van de algemeene opmerking, dat de Commissie niet in staat zou zijn advies te geven in deze en dergelijke vragen, die aan haar oordeel werden onderworpen, zoolang haar gevoelen omtrent het hoofdpunt harer

werkzaamheid, nl. een antwoord op de vraag of de eenheid van muntwezen met Indië zou moeten blijven bestaan, niet vast's ond. Men mag aannemen, dat het nog lang kan duren, vóórdat dit het geval zal zijn. Het genoemde vraagstuk maakt toch, naar de meening der Commissie, deel uit van het groote wereld-probleem van het geldwezen en de internationale wisselkoersen, welk probleem ter bestudeering in handen is gesteld van meer dan één internationale conferentie. Indien dus de Commissie blijft bij deze meening en een zelfstandig oordeel over behoud of wijziging van de munt-verhoudingen tusschen Indië en het Moederland wil laten ahangen van hetgeen na verloop van tijd zal geschieden op het gebied van de zoo volslagen ontredde muntverhoudingen in talrijke andere landen, dan zal men zeker nog vele jaren op een advies moeten wachten. Onwillekeurig rijst de vraag, of het dan niet meer aanbeveling zou hebben verdiend, de Commissie in het leven te roepen, zoodra de mogelijkheid dat zij zich aan haar eigenlijke taak zou kunnen zetten, meer in het verschiep had gelegen.

Men kan van tegengestelde meening zijn. Maar dan zou het vermoedelijk beter zijn geweest, als men den werkring der Commissie had uitgebreid. Dan zou het niet hebben kunnen voorkomen, dat een voorloopig advies aan de Staatscommissie was gevraagd omtrent het met kracht aanvatten van de hermuting van het Indische zilver, terwijl het slechts aan toevallige omstandigheden was te wijten, dat niet reeds belangrijke hoeveelheden als eerste bedragen aan zilveren specie in haar nieuwe gedaante, zoowel in Nederland als in Indië, waren afgeleverd. Juist doordat 's Rijks Munt in den laatsten tijd zoo sterk bezet was geweest met pasmunt-aanmaak, waren de aanmuntingen van niet minder dan f 29 millioen aan rijksdaalders, guldens en halve guldens (afgezien nog van de Nederlandsche aanmuntingen), niettegenstaande den uitgeoefenden aandrang steels verschoven. Omdat aankoop van zilverbaren vooreerst minder gewenscht voorkwam en het voorzigtiger leek bestaande specie te gaan versmelten, waarvoor toezending daarvan uit Indië verzocht werd, kwam dit onderwerp bij de Commissie in behandeling.

Het valt niet te ontkennen, dat, ook wanneer de later plotseling naar voren gekomen bezwaren, waarop boven werd gewezen, van weinig gewicht mochten blijken te zijn, een volledig doorgevoerde hermuting van ons grove zilver in botsing zou kunnen komen met een later wellicht volgende scheiding van muntwezen. Ook wie dit laatste meer als een theoretisch vraagstuk opvat en de mogelijkheid zeer gering acht, dat vrijwillig een eind aan onze munt-unie met Indië zal worden gemaakt, moet toegeven, dat het toch niet geraden is, om, zoolang de Regeering haar standpunt in dezen niet heeft vastgelegd — en eerst zal de Commissie moeten spreken — de bedoelde maatregel in haar vollen omvang door te voeren. Intusschen mag eene beslissing niet zoo heel lang meer op zich laten wachten. Zoodra Indië's behoefte aan zilver door herstel en uitbreiding van het economisch leven weder is gaan stijgen, zullen nieuwe aanmuntingen moeten volgen en deze moeten geschieden overeenkomstig de thans bestaande wetgeving. Het zilver, op verlaagd gehalte, dat thans op angstvallig beperkte schaal bij wijze van „proef” in omloop is gegeven, zal dan verschen toevoer ontvangen. Vóór dien tijd zal men hoogstens zoo ver kunnen gaan met den aanmaak der nieuwe specie als overeenkomt met de totale circulatie van dezelfde geldsoorten in Nederland zelf. Immers, het mag wel uitgesloten worden geacht, dat ons land op deze financieel zoo gunstige, en overigens geen nadeel gevende maatregelen, zou terugkeeren.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE SALARISSEN DER RIJKSAMBTENAREN IN VERHOUDING TOT DE WAARDEVERMINDERING VAN HET GELD.

In het No. van 18 Juli 1923 schrijft de heer Van Zanten een artikel over bovenstaand onderwerp.

Het zeer goed uiteengezette artikel gaat echter mank aan een groot gebrek, nl. dat de heele redeneering van den heer v. Z. in duigen valt, indien de verhoudingen tusschen de verschillende ambtenaarssalarissen in 1915 — dus vóór de herziening, vóór Staatscommissie Stork, etc. — onjuist waren.

Blijkbaar heeft de Staatscommissie Stork en de daarop gevolgde commissie reden gehad om die verhoudingen te wijzigen en zij zijn aldus ook in het definitieve Bezoldigingsbesluit gekomen.

Was echter de schepping der commissies onjuist, dan had *toen* een artikel als dat van den heer v. Z. indruk kunnen maken; wij hebben nu te maken met het bezoldigingsbesluit en de daarin vastgestelde bedragen. Het artikel heeft daarom — jammer genoeg, wijl het zoo goed gedocumenteerd is — dan ook geen praktische waarde, alleen geeft het voldoende weer — en daar gaat het per saldo om — dat, behoudens enkele uitzonderingen ¹⁾ de stijging der salarissen in verhouding tot het levensonderhoud gering, nihil of zelfs negatief is.

Dit is het vooral, waarop de niet-ambtenaren hebben te letten, dat vele ambtenaren van *hun* Staat, die ook reeds voor den oorlog im Groszen und Ganzen slecht gesalarieerd werden, denk maar eens aan onze onderwijzers vroeger, thans veelal verhoudingsgewijs nog slechtere bezoldiging genieten en het praatje van „dure” ambtenaren dus uit de lucht is gegrepen.

Voor het levensonderhoud van een ambtenaar is nu eenmaal geld noodig en dat geld dient de gemeenschap, wil ze dat de Staatsmachine behoorlijk zal fungeeren, op te brengen.

Een Staat toch zonder behoorlijk gesalarieerd personeel kan niet bestaan en dus zullen de ambtenaren op redelijke wijze betaald dienen te worden.

Dat worden ze thans nog niet.

Aan den Nederlandschen burger de taak om de toestanden niet nog meer te verergeren!

's Gravenhage.

DEELMAN.

* * *

Naschrift. Het doel van dit ingezonden stuk ontgaat ons. Ons artikel heet goed gedocumenteerd, maar zonder praktische waarde, al toont het dan toch aan, dat de reële stijging der salarissen gering, nihil of zelfs negatief is, en de schrijver neemt het artikel dan tot grondslag van een pleidooi voor hogere salarissen.

Is dat alles niet wat tegenstrijdig en toont het niet reeds aan, dat het artikel toch wel praktische waarde heeft?

In een noot op blz. 630 merkten wij reeds op, dat de onregelmatigheden voortkomen uit de regularisatie van het bezoldigingsbesluit. Had die regularisatie reeds in 1915 plaats gehad, dan zou de tabel hetzelfde beeld gegeven hebben, alleen zonder de onregelmatigheden in de dalende lijn der verhoogingspercentages. Waarom die kleine verschillen in eens de waarde van het artikel tot nihil doen dalen, zegt de schrijver niet. Ook hij tast *feitelijk* onze conclusies niet aan.

Ook of de ambtenaren al dan niet te duur zijn kan iedereen uit onze tabellen afleiden; ook dit is de praktische waarde daarvan. Z.

¹⁾ Dikwijls van het voorheen schandelijk betaalde mindere personeel.

MAANDCIJFERS.

PRODUCTIE DER KOLENMIJNEN.

(Gegevens verstrekt door den Hoofdingenieur der mijnen.)

	1 Juli 1923	1 Aug. 1923	1 Aug 1922
Aant. arbeiders bovengronds.	7.783	7.318	
„ „ ondergronds.	20.469	20.698	
Totaal	28.252	28.516	26.395
	Juni 1923	Juli 1923	Juli 1922
Netto productie in tonnen van 1000 KG. over de maand:	427.526	452.863	418.669
waarvan kolenslik	21.909	25.206	25.448
Aantal normale werkdagen gedurende de maand:	26	26	26

BANQUE NATIONALE DE BELGIQUE.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. buitnl. saldt	Beleen. van buitnl. vorder.	Beleen. van prom. d. provinc.	Binn. wissels en beleen.	Circu- lantie	Rek. Crt. partic.
6 Spt. '23	347.509	84.653	480.000	1330.000	7.144.739	100.452
30 Aug. '23	348.766	84.653	480.000	1256.439	7.193.628	172.580
23 „ '23	348.466	84.653	480.000	1175.829	7.077.345	100.452
7 Spt. '22	329.200	84.653	480.000	603.439	6.490.324	301.585

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goudvoorraad			Zilver etc.	F.R. Notes in circu- lantie
	Totaal bedrag	Dekking F. R. Notes	In het buitenl.		
22 Aug. '23	3.122.764	2.150.305	—	78.612	2.225.063
15 „ '23	3.120.881	2.137.707	—	74.186	2.231.815
8 „ '23	3.112.636	2.101.713	—	77.484	2.224.358
23 Aug. '22	3.061.762	2.240.736	—	130.902	2.146.674

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Goud- Dek- kings perc. ¹⁾	Algem. Dek- kings- perc. ²⁾
22 Aug. '23	957.206	1.881.905	109.678	76,0	77,9
15 „ '23	974.628	1.902.430	109.886	75,5	77,3
8 „ '23	1.000.511	1.904.791	109.673	75,38	77,3
23 Aug. '22	556.415	1.851.851	106.041	76,6	79,8

¹⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opelschbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ²⁾ Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

**PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET
FED. RES. STELSEL.**

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan time deposits
15 Aug. '23	770	11.702.009	1.359.778	15.112.400	3.971.754
8 „ '23	771	11.696.092	1.382.893	15.084.459	3.971.879
1 „ '23	771	11.739.800	1.395.825	15.198.667	3.972.103
16 Aug. '22	792	10.808.768	1.360.173	14.777.727	3.587.578

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 10 September 1923.

Het mag zonder eenigen twijfel eigenaardig worden genoemd, dat de stormen op vrijwel ieder gebied van politiek en geldwezen, bovendien nog verscherpt door een natuur-ramp, zooals thans in Japan plaats heeft gevonden, bijna onopgemerkt aan de internationale beurzen voorbij zijn gegaan. Natuurlijk hebben zij eenigen invloed uitgeoefend, in de eerste plaats wel te Berlijn, waar men nog steeds zeer gevoelig is voor iedere wijziging in de binnen- of buitenlandse politiek, doch noch het Grieksch-Italiaansche conflict, noch de dientengevolge geopende besprekingen in den Volkenbond, noch de catastrofe in het Verre Oosten of de zoo goed als absolute uitschakeling van de Mark als betaalmiddel hebben de groote centra als geheel krachtige schokken te doorstaan gegeven.

De verklaring hiervoor moet worden gezocht in het feit, dat de laatste jaren zoo vele en zoo verschillend gearde voorvallen hebben gebracht, die ieder op zich zelve in normale tijden voldoende zouden zijn geweest een paniek op de beurzen te ontketenen, doch die thans als een voorbijgaand verschijnsel van den verwarden tijd zijn opgenomen, zoodat men vrijwel immuun voor krachtige invloeden is geworden. Dit wil dan zeggen voor zoodanige invloeden, die een ongunstigen loop der gebeurtenissen ten gevolge kunnen hebben. Want voor iederen stimulans, die in de richting van herstel van den chaos wijst, heeft de beurs nog steeds de volle aandacht. De minder optimistische beschouwingen echter worden door de meerderheid met een schouder-ophalen en met een zeker gevoel van fatalisme aangehoord; de reactie althans is niet krachtig.

Het spreekt echter vanzelf, dat er uitzonderingen op dezen regel aan te wijzen zijn. In de eerste plaats mag als zoodanig de beurs te Berlijn worden genoemd, zooals hierboven reeds werd vermeld. Hier zijn het echter niet in de eerste plaats politieke momenten geweest, die richting

aan het beursverkeer hebben gegeven. Duitschland, dat zich thans in een positie bevindt, zoo moeilijk, dat het ieder oogenblik tot een uitbarsting kan komen, besteedt uit den aard der zaak meer aandacht aan de dadelijk voor de hand liggende problemen van geld en geldverkeer, dan aan politieke gebeurtenissen in het buitenland, hoewel het verband toch niet te ontkennen is. De val van de Mark in den afgrond der absolute waardeloosheid en het ontbreken van een geld-eenheid, die het vrijwel uitgeschakelde nationale betaalmiddel kan vervangen, heeft in de achter ons liggende week tot maatregelen gevoerd, die plotseling moeten herstellen, wat in den loop van maanden is verzuimd. Een met dictatoriale macht bekleede Rijks-commissaris heeft thans de bevoegdheid verkregen, desnoods met uitschakeling van het briefgeheim en van de vrijheid in de eigen woning, de buitenlandse deviezen uit de handen van particulieren en niet-openbare instellingen te doen overgaan in die van het Rijk, om dan, tezamen met het overgebleven goud van de Rijksbank, met sieraden, enz., een fonds te vormen, geschikt tot onderpand van een nieuw, waardevast ruilmiddel. Men is in Deutsche economische kringen zeer sceptisch gestemd aangaande het effect van deze pogingen. Het zal reeds uiterst moeilijk zijn de overal verborgen buitenlandse betaalmiddelen op te sporen, doch zelfs indien dit voor een deel gelukt, dan nog zal een waardevast betaalmiddel onvoldoende zijn om de geldbehoefte van Staat en particulieren te dekken, zoolang de inkomsten van den Staat niet in overeenstemming zijn gebracht met de uitgaven. En dit zal alleen kunnen geschieden, indien het bodemlooze vat van de „Ruhrhilfe” ter zijde wordt gesteld. Rijkskanselier Stresemann is ongetwijfeld reeds doende in deze richting voorzichtig de mogelijkheden te onderzoeken, doch, indien het al tot een oplossing zou kunnen komen, is het tempo te langzaam. En zoo is de beurs voorloopig alleen nog maar ingesteld op het mislukken van de stabilisatie-politiek der vorige Regeering en op het vooruitzicht, dat ook de pogingen van het tegenwoordig bewind onvoldoende zullen blijken te zijn. Typeerend is het ook thans weder het indexcijfer van de Frkf. Ztg. te beschouwen; het is in één week tijds gestegen van 4.522.175 tot 16.790.789. Een index-cijfer, dat moet worden uitgedrukt in millioentalen is op zich zelve reeds een beeld van waanzinnige verhoudingen; een stijging in acht dagen tijds tot het vier-voudige van de vorige opgave stelt dergelijke verhoudingen in een nog feller licht.

Op de overige beurzen staat men vrij koel tegenover deze Deutsche moeilijkheden. In de eerste plaats heeft men, bijv. in Groot-Brittannië, den definitieven val van het Deutsche betaalmiddel reeds lang voorzien en er rekening mede gehouden, in de tweede plaats hebben zich andere factoren voorgedaan, die een meer directen invloed op het bedrijfsleven en op de geldmarkt in Engeland kunnen uitoefenen. De ramp in Japan heeft de mogelijkheid geopend op een uitbreiding van de industriële bedrijvigheid, welke, zij het dan ook van tijdelijken aard, een gunstigen invloed op de algemeene verhoudingen, op het aantal werklozen, enz. zal kunnen uitoefenen. Bestellingen in de ijzer- en staal-branche behoren niet tot de onwaarschijnlijkheden, terwijl de Engelsche geldmarkt wellicht het middelpunt zal worden voor de emissies, die Japan ongetwijfeld zal moeten doorvoeren om de noodige middelen tot herstel van de verwoeste gebieden te verkrijgen. Hierbij kwam de niet onbevredigende ontwikkeling van het Grieksch-Italiaansche geschil, in dien zin, dat verstrekkende gevolgen in de City niet worden gevreesd. Deze factoren, tezamen genomen, hebben niet nagelaten de beurs een vrij vast voorkomen te doen behouden, al waren de omzetten dan ook van niet al te groote beteekenis. Ook thans is het weder opgevallen, dat veel animo bestaat voor meer speculatieve aandelen-soorten als thee- en petroleumwaarden, terwijl zuivere beleggingswaarden, hoewel vaster van toon dan enkele weken geleden, toch nog eenigermate zijn achtergebleven.

Ook te Parijs is de tendens vast geweest. Men heeft zich ter beurze nog geen oordeel gevormd over de tegemoetkomende houding van Stresemann, doch men ziet er in ieder geval een rechtvaardiging in van de politiek der Fransche Regeering. Dientengevolge heeft de stemming ter beurze, die steeds gebaseerd was op het vertrouwen in het Gouvernement, zich ook gedurende de achter ons liggende dagen kunnen handhaven.

De markt te Wallstreet is doorgaans opgewekt van toon gebleven. Ook hier heeft de verwachting op groote Japanse bestellingen het optimisme, dat toch al reeds bestond, versterkt. Meer dan ooit tevoren geloof men nu, dat het najaar een nieuwe opleving in de industrie zal brengen, een opleving, die het bankapparaat volkomen zal kunnen beheerschen, ook al zouden de eischen van de landbouw-districten in verband met den oogst omvangrijker zijn, dan

Noteeringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Sept.	Mats Sept.	Haver Sept.	Tarwe Sept.	Mats Sept.	Lijnzaad Sept.
8 Spt. '23	102½	85⅞	37¼	11,70	9,—	22,95
1 „ '23	102¼	84⅞	37½	11,55	8,85	22,45
8 Spt. '22	100⅞	61⅞	35¼	11,55 ¹⁾	7,90	18,85 ¹⁾
8 Spt. '21	129¼	54⅞	37¼	17,90 ¹⁾	9,—	22,10 ¹⁾
8 Spt. '20	255	142	64¼	20,15 ²⁾	9,95 ²⁾	25,50 ²⁾
20 Juli '14	82	56⅞	36¼	9,40	5,38	13,70

1) Per Oct. 2) Per Febr.

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten	10 September	3 September	11 September
	1923	1923	1922
Tarwe* ¹⁾	12,25	12,25	12,35
Rogge (No. 2 Western) ¹⁾	9,25	9,—	9,90
Mais (La Plata) ²⁾	194,—	193,—	215,—
Gerst (48 lb. malting) . . . ²⁾	171,—	167,—	190,—
Haver (38 lb. White cl.) . . ¹⁾	10,—	9,75	10,—
Lijnkoeken (Noord-Ameri- ka van La Plata-zaad) ¹⁾	11,40	11,10	13,—
Lijnzaad (La Plata) ³⁾	432,—	418,—	382,—

¹⁾ p. 100 KG. ²⁾ p. 2000 KG. ³⁾ per 1960 KG.
*) Nr. 2 Hard/Red Winter Wheat.

AANVOEREN in tons van 1000 KG.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	2/8 Sept. 1923	Sedert 1 Jan. 1923	Overeenk. tijdoak 1922	2/8 Sept. 1923	Sedert 1 Jan. 1923	Overeenk. tijdoak 1922	1923	1922
Tarwe	25.130	522.172	777.894	—	31.086	30.124	553.258	808.018
Rogge	421	301.060	161.504	—	485	—	301.545	161.504
Boekweit	—	11.645	9.555	—	—	—	11.645	9.555
Mais	18.322	411.888	717.332	1.115	53.464	73.435	465.352	790.767
Gerst	10.007	153.490	104.045	1.035	9.227	3.597	162.717	107.642
Haver	150	51.783	84.798	—	533	50	52.316	84.848
Lijnzaad	2.668	99.386	122.225	1.700	49.856	61.864	149.242	184.089
Lijnkoek	2.936	148.801	85.806	—	—	1.547	148.801	87.353
Tarwemeel	2.205	64.328	38.400	—	4.509	5.358	68.837	43.738
Andere meelsoorten	—	1.444	7.231	—	—	2.615	1.444	9.846

de Canadeesche Minister van Landbouw schat voor de drie Prairie-provincies alleen de opbrengst op 400 miljoen bushels. De handel is blijkbaar van meening, dat de grotere raming de juiste is en dat de vooruitzichten dus ten slotte toch veel beter zijn dan onlangs werd gevreesd. Ook is het aanbod van spoedige Canadeesche tarwe dringender en ook latere posities worden reeds eenige dagen goedkooper aangeboden. Wel blijkt het juist te zijn, dat dit jaar de kwaliteit der Canadeesche tarwe minder goed is dan in het vorige seizoen. Vooral in dezen tijd is dat merkbaar in aanbieden van veel tarwe van lage grades, omdat de kwaliteit het slechtst is in Manitoba en in deze provincie de oogst eerder plaats vindt dan in Saskatchewan en Alberta. Daar deze provincies en vooral Alberta een kwalitatief beteren oogst hebben dan Manitoba, mag verwacht worden, dat later ook de hoogere grades weder ruimer zullen worden aangeboden. De minder vaste stemming te Winnipeg en het ruimere aanbod van Canadeesche tarwe deden den ondernemingslust aan de Engelsche markt afnemen. In de eerste helft der week was de vraag naar tarwe daar nog levendig. Vooral in Canadeesche tarwe werd een ruime omzet bereikt, doch ook andere soorten genoten goede belangstelling, waarvan sommige tot stijgende prijzen en zoowel in spoedige tarwe als op aflading, voor La Plata-tarwe zelfs tot Januari/Februari aflading, werden belangrijke zaken gedaan. Prijsstijging vond plaats voor Australische tarwe, waarvan het uitvoer-surplus niet groot meer is. Bovendien toont het Verre Oosten stijgende belangstelling voor tarwe en meel uit Australië, en van de aardbeving in Japan wordt vermeandering dier vraag verwacht. Reeds eenigen tijd kocht Japan tarwe aan de Noord-Amerikaansche Westkust en ook daar wordt uitbreiding van de zaken naar Japan verwacht. Als gevolg daarvan droeg daarom de ramp, die Japan heeft getroffen, eenigszins bij tot de handhaving der prijzen voor tarwe te Chicago. Daar werd ondanks kleine verschepingen de prijsbeweging van Winnipeg nauwelijks gevolgd en de markt sloot er op 10 September voor den September-termijn ⅝ cent hooger, voor December ½ cent per 60 lbs. lager dan op den 1sten. (2 September was Zondag en op den 3den was de markt gesloten). De aanvoeren van tarwe aan de markten der Vereenigde Staten blijven groot en de teleurstelling der boeren over de lage tarweprijzen leidt dus niet tot achterhouden der voorraden, doch wel wordt als gevolg daarvan een belangrijke vermindering in de met winter-tarwe te bezaaien oppervlakte gemeld. De naaste toekomst zal leeren of dit dreigement werkelijk wordt uitgevoerd. De tarwepool in Canada, met als doel ophouden der prijzen, schijnt niet tot stand te zullen komen. In Manitoba was daarvoor bij de boeren geen meerderheid te vinden en ook in de andere provincies schijnt men tot een pool niet te kunnen besluiten.

Behalve Australische tarwe steeg aan de Engelsche markt ook La Plata-tarwe in prijs in overeenstemming met de termijnmarkten te Buenos-Aires en Rosario, waar na flauwe markten in het begin der week de prijs zich weder op het

vorige niveau herstelde. Hoogere vrachten werkten verhooging van den Europeeschen prijs in de hand, doch vermeandering der Argentijnsche tarwe-verschepingen droeg de laatste dagen bij tot afname der vraag, evenals de omstandigheid, dat den laatsten tijd in Engeland veel tarwe is gekocht en aangekomen. Op het Europeesche vasteland kocht Italië weder tarwe, vooral van Australië, terwijl goede vraag bestond in België, dat in het begin der week ook te Rotterdam aangekomen Manitoba opnam, terwijl Zweden een Augustus-lading Australische tarwe kocht. Nederland koopt geregeld, doch op bescheiden schaal, La Plata en Noord-Amerikaansche soorten en Duitsland gaat voort met beperkte inkoop, stoomende en op aflading. De Europeesche oogsten ondervinden in die landen, waar de oogst nog niet is binnengehaald, bezwaren door het regenachtige weder. Klachten komen uit Engeland en Duitsland, doch van groote beteekenis zijn zij nog niet en het betere weder der laatste dagen is zeer welkom. Nog evenzeer als eenigen tijd geleden kan gerekend worden met veel grotere Europeesche opbrengsten van broodgraan dan in het vorige jaar. Dit geldt zoowel voor tarwe als voor rogge en deze omstandigheid, zoowel als de oogst in Canada en de economische bezwaren in verschillende Europeesche landen blijven de voornaamste factoren, die de graanmarkt beheerschen. Eenigen tijd scheen het Italiaansch-Grieksche conflict een hausse-factor te gaan vormen, die ook aan de Noord-Amerikaansche markt reeds werd gevoeld, doch gelukkig wijzen de berichten meer en meer op een vreedzame beëindiging der moeilijkheden. Rusland is bezig met de verscheping der aan Duitsland te leveren rogge en is met verder aanbod aan de markt. Russische tarwe wordt niet veel aangeboden, doch ondanks de teleurstellende graanopbrengst in verschillende deelen van Rusland staat toch vrijwel vast, dat dit seizoen flinke hoeveelheden Russisch graan, vooral rogge, doch ook gerst en mais, met eenige tarwe zullen worden uitgevoerd. Berichten over een uitvoerverbod, die deze week de ronde deden en te Chicago reeds met graagte werden aangegrepen als reden voor prijsstijging, bleken later betrekking te hebben op wol. De goede oogst van broodgraan in Hongarije veroorlooft ook dit land in het nieuwe seizoen als exporteur op te treden en reeds wordt bericht, dat een groote transactie in tarwe naar Zwitserland is afgesloten in concurrentie met Canadeesche tarwe, die anders in Zwitserland bij voorkeur wordt gekocht. Joego-Slavië zal zich ten behoeve der inlandsche maal-industrie speciaal gaan toeleggen op den uitvoer van meel en verwacht daarvan een belangrijken export.

Rogge bleef ook nu weder een goede markt vinden in Nederland, waar vrij geregeld nieuwe zaken tot stand kwamen van Noord-Amerika en tevens uit aankomende en voorradige partijen Noord- en Zuid-Amerikaansche, zoowel als Russische rogge flink werd verkocht. Ook Duitsland trad herhaaldelijk weer op als koper van rogge. De betaalde prijzen konden geregeld stijgen in overeenstem-

ming met de markt te Chicago, waar wegens de verbeterde Europeesche vraag de prijs deze week vrij scherp is gestegen. Sedert 1 September bedroeg de prijsverhoging voor September 5 cent per 56 lbs. (ongeveer 8 pCt.), voor den December-termijn 3½ cent. Evenals voor andere artikelen is evenwel de allerlaatste dagen in Nederland de omzet verminderd.

Maïs bleef over het algemeen vast, zoowel in de uitvoer als in de invoerlanden. De September-termijn te Chicago bereikte zelfs op 10 September weder een nieuw record wegens de bekende schaarschte aan oude maïs, doch December fluctueerde weinig en de prijs kon zich de laatste dagen nauwelijks handhaven wegens goed weder voor de te velde staande maïs en eenige verhoging van de raming der opbrengst. Aanbod van nieuwe Noord-Amerikaansche maïs op winter-aflading leidt echter nog niet tot zaken en maïs van den ouden oogst is te duur voor export naar Europa. Ook Argentinië bleef vast met ten slotte prijsverhoging van 3 tot 10 September aan de Argentijnsche termijnmarkten van 5 à 10 centavos per 100 KG. De vraag voor maïs in Europa was het grootste gedeelte der week levendig met stijgende prijzen voor alle soorten. Voor La Plata en Zuid-Afrikaansche maïs was in Engeland goede vraag en zoowel in ladingen als parcels werden omvangrijke zaken gedaan. Het vasteland kocht eveneens op ruime schaal, waarbij ook Duitschland als koper optrad. Grootere aanvoeren van maïs aan de Argentijnsche havens, die zelfs ondanks de uitbreiding der verschepingen de voorraden nog met 10.000 ton deden toenemen, brachten een minder levendige stemming teweeg. Aan de Engelsche markt kwam de stijgende prijsbeveging tot stilstand, en in Nederland viel de laatste dagen een duidelijke ommekeer in de stemming te constateeren. In het tekort aan in September in Nederlandsche havens aankomende maïs, dat onlangs dreigde, is door aankoop van enkele spoedige ladingen La Plata-maïs en van flinke hoeveelheden Donaumaïs, ruim voorzien en de belangrijke aanvoeren, die hier in het begin van October van Argentinië te verwachten zijn, doen reeds hun invloed gevoelen. Het geweken vertrouwen in de gestegen prijzen uitte zich de laatste dagen in verminderde vraag voor spoedige maïs en verlaging der prijzen voor latere posities, die aanmerkelijk beneden de prijzen der verschepers worden aangeboden. Het meest geldt dit voor La Plata-maïs, doch ook andere soorten zijn moeilijker te plaatsen en voor Zuid-Afrikaansche soorten, waarvan reeds eenigen tijd de aanvoeren te Rotterdam groot zijn geweest, zijn de prijzen hier lager dan aan de Engelsche markt. Over het algemeen echter blijft de statistische positie van maïs wijzen op een niet overdadig aanbod in de naaste toekomst. Roemenië en Rusland bieden wel geregeld maïs aan, doch de verschepingen zijn niet groot en Europa blijft voor zijn voorziening met maïs voorloopig aangewezen op Argentinië en Zuid-Afrika, die wel op ruime schaal afladen, doch niet dringend aan de markt zijn.

Gerst werd deze week in Duitschland geregeld gekocht van Rusland en Roemenië en ook in Engeland bleef de vraag vooral in het eerste gedeelte der week goed voor Noord-Amerikaansche en Noord-Afrikaansche gerst. Vooral van de laatste soort konden de prijzen aanmerkelijk worden verhoogd, hetgeen leidde tot een vermindering in den omzet naar Nederland, dat geruimen tijd veel gerst uit Tunis en Algiers had gekocht. Tot de gestegen prijzen is de vraag echter afgenomen. Een betere omzet werd in Nederland bereikt in gerst uit Noord-Amerika, doch Russische en Roemeensche gerst werd weinig gekocht, ofschoon uit Roemenië het aanbod ruim is. De allerlaatste dagen kwamen in Donaugerst weer meer zaken tot stand. Vermelding verdienen nog de groote verschepingen van gerst van de Noord-Amerikaansche Westkust, vooral naar Engeland.

Haver was vaster in Engeland in verband met de vertraging in den inlandschen oogst, die het ongunstige weder teweegbracht. Tot groote zaken kwam het echter niet. Dezelfde reden leidde ook in andere Europeesche landen, waaronder Duitschland, tot meer vraag voor haver. Zeer goed geslaagd is echter de haver oogst in Frankrijk, waar de oogst geraamd wordt op 38 miljoen quarters tegen 28 miljoen in 1922. De havermarkt te Chicago fluctueerde weinig en de prijzen ondergingen nauwelijks eenige verandering. De officieele raming van de opbrengst in de Vereenigde Staten bleef onveranderd sedert 1 Augustus en is bijna 5 pCt. hooger dan in 1922. De prijzen handhaafden zich vooral wegens de vaste maïsmarkt.

SUIKER.

Ook gedurende de afgelopen week bleef een vaste stemming op de verschillende suikermarkten overheerschend en was overal eene gezonde vraag van de zijde der consumptie merkbaar.

Op de markt te New York bleef de notering voor Spot Centrifugals onveranderd op d.c. 6,23, terwijl de termijnmarkt opende met prijzen als volgt: September d.c. 4,49; December d.c. 4,35; Maart d.c. 3,73 en Mei d.c. 3,81, welke na eene daling weder opliepen tot d.c. 4,45 voor September; 4,46 voor December; 3,76 voor Maart en d.c. 3,85 voor Mei-levering.

De laatste Cuba-statistiek luidt als volgt:

	1923	1922	1921
	Tons	Tons	Tons
Weekontvangsten 1 Sept. '23	10.176	13.181	312.228
Tot. sedert 1 Dec. '22-1 Sept. '23	3.339.194	3.685.463	3.435.076
Aantal werkende fabrieken	1	4	4
Weekexport 1 Sept. '23	25.923	55.365	62.686
Totale export 1 Jan.-1 Sept. '23	2.909.612	3.261.542	1.926.171
Totale voorraad 1 Sept. '23	429.588	460.987	1.241.351

De totale Cuba-oogst bereikt volgens Himely eene opbrengst van 3.602.000 tons.

In Londen verhoogden raffinadeurs in het begin der week twee keer hunne prijzen met 6 d.

Op Java blijft de markt zeer vast gestemd en vonden niet onbelangrijke herverkoopplaatsen. Voor Superieure Javasuiker, prompte levering werd het laatst f 15,25 en voor late levering f 15,75 betaald, terwijl de waarde van No. 16 en hooger ongeveer f 14,75 was. Deze prijzen zijn boven Europeesche pariteit. Met Britsch-Indië werden verdere transacties afgesloten en neemt de vraag van die zijde toe.

Van de markt hier te lande gedurende de afgelopen week, valt weinig te berichten naar aanleiding van de feestelijkheden en de beursluiting. De markt bleef haar vast aanzien behouden en September werd tot f 28,— en Nov./December tot f 24,37½ verhandeld. Maart werd tot f 24,37¼/24,50 gedaan en liep later op tot f 25,—, tot welken prijs eveneens zaken tot stand kwamen. De omzet op de termijnmarkt beliep ca. 2.700 tons.

Voor de consumtie werden geregeld kleine partijtjes prompte Javasuiker opgenomen en ook de industrie toonde wat belangstelling daarvoor. Prijzen varieerden tusschen f 27,75 en f 28,— c.i.f. Holland.

NOTERINGEN.

Data	Amsterdam per Oct./Dec.	Londen			New York 96 pCt. Centrifugals
		Tates Cubes No. 1	White Java f.o.b. per Sept./Oct.	Amer. Granulated c.i.f. Sept./Oct.	
6 Sept. '23	2)	Sh. 58/3	Sh. 22/-	Sh. 32/- 1)	\$ cts. 6,28
30 Aug. '23	f 24 8/8	57/3	20/3	32/- 1)	6,15
6 Sept. '22	„ 21 13/16	57/9	19/7 1/2	23/6	5,24
6 Sept. '21	„ 25 3/16	62/-	22/-	27/6	4,86
4 Juli '14	„ 11 13/32	18/-	—	—	3,26

1) Nom.

2) Wegens de feestdagen te Amsterdam, geen notering.

KATOEN.

Marktbericht van de Heeren Sir Jacob Behrens & Sons, Manchester, d.d. 5 September 1923.

Het bericht omtrent den Amerikaanschen katoenoogst, dat de conditie aangaf van 54,1 pCt. tegen 57 pCt. verleden jaar, was slechter dan men verwachtte, want prijzen in Liverpool zijn terstond 30 à 40 punten gestegen. Na eenige jaren des Zaterdag gesloten te zijn geweest, heeft Liverpool de vorige week voor 't eerst op dien dag geopend en de notering steeg terstond 40 à 50 punten. Gisteren was onze markt zonder leven, omdat men wilde afwachten hoe New York zich zou houden, nadat deze markt Zaterdag en Maandag gesloten was. Prijzen zijn thans weer iets flauwer en ten slotte slechts weinig hooger dan een week geleden. Egyptische katoen is vaster en de vraag is wat toegenomen.

De vraag naar Amerikaansche garens blijft zeer gering, maar voorraden zijn verminderd in verband met de vacatieweken. Spinners hebben hunne noteringen verhoogd naar aanleiding van de hogere katoenprijzen, maar kunnen over het algemeen slechts tot de noteringen van de vorige week verkoopen. In ringgarens en grove mule-garens gaat weinig om. De vraag naar fijne Amerikaansche cops is iets beter, doch biedingen daarvoor zijn in den regel laag. Ook voor bundelgarens en getwijnde garens bestaat geen belangstelling. Egyptische cops zijn vast, terwijl ook hierin wel orders geplaatst zijn. In fijne Egyptische garens is de toestand slechter, hoewel ook in garens voor de naaigarenfabrieken wel wat gedaan is.

Over de doekmarkt is weinig te vermelden. Evenals de vorige weken zijn er geregeld kleine orders geplaatst, hoewel het totaal-bedrag daarvan niet groot is. De positie van

fabrikanten wordt niet beter en hoewel er vrij veel aanvragen aan de markt zijn, schijnt er nog niet heel veel vertrouwen bij koopers te bestaan. De voortdurende crises in de Europeesche politiek hebben een nadeeligen invloed op de markt, terwijl ook de fluctuaties in de Amerikaanse katoenprijzen zeer verontrustend op de markt werkten. Prijzen voor manufacturen blijven vast, doch er gaat helaas niet veel om.

29 Aug. 5 Sept. Oost. koersen. 28 Aug. 4 Sept.
Liverpoolnoteeringen. T.T. op Indië $1\frac{3}{16}$ $1\frac{1}{4}$
F.G.F. Sakellarides 16,55 16,80 T.T. op Hongkong $2\frac{3}{4}$ $2\frac{3}{4}$
G.F. No. 1 Oomra 9,15 9,40 T.T. op Shanghai $3\frac{1}{4}$ $3\frac{1}{8}$

KOFFIE.

(Mededeeling van de Makelaars G. Duuring & Zoon, Kolff & Witkamp, Leonard Jacobson & Zonen en G. Bijdendijk).

Noteeringen en voorraden.

Data	Rio		Santos		Wisselkoers
	Voorraad	Prijs No. 7	Voorraad	Prijs No. 4	
8 Sept. 1923	1)	1)	1)	1)	1)
1 „ 1923	778.000	19.875	1.046.000	22.300	5 $\frac{5}{32}$
25 Aug. 1923	810.000	20.575	1.259.000	22.500	4 $\frac{7}{8}$
8 Sept. 1922	1)	1)	1)	1)	1)

Ontvangsten.

Data	Rio		Santos	
	Afgelopen week	Sedert 1 Juli	Afgelopen week	Sedert 1 Juli
2-6 Sept. 1923..	58.000	762.000	141.000	1.796.000
2-6 Sept. 1922..	49.000	662.000	110.000	1.281.000

1) Feestdag.

Statistiek der firma G. Duuring & Zoon.

Zichtbare voorraad op 1 September 1923 in duizenden balen.

	1923	1922	1921	1920	1919
Voorraad in Europa..	1.637	2.452	1.737	2.202	2.716
Stoomend (Brazilië ..	792	657	839	475	330
n. Europa (Oost-Indië. 20	17	18	—	—	113
	2.449	3.126	2.594	2.677	3.159
Voorraad Ver. Staten	771	901	1.680	1.936	1.108
Stoomend } naar } Ver. Staten }	Brazilië .. 616	381	194	625	609
	3.836	4.408	4.468	5.238	4.876
Voorraad in Rio	810	1.805	1.475	348	547
„ „ Santos..	1.189	2.576	3.083	1.922	4.811
„ „ Bahia ..	17	12	37	18	14
Totaal	5.852	8.801	9.063	7.526	10.248
Op 1 Aug.	5.550	8.614	9.192	6.729	10.225
Op 1 Juli	5.340	8.639	8.700	6.750	10.336

RUBBER.

De marktstemming is de afgelopen week zeer kalm geweest, en prijzen zijn iets turuggelopen.

De slotnoteeringen zijn:

	September 84	ct.	84	ct.
Prima Crêpe	September 84	ct.	84	ct.
„ „	Oct./Dec. 86 $\frac{1}{2}$	„	86 $\frac{1}{2}$	„
„ „	Jan./Maart 87 $\frac{1}{2}$	„	88	„
Smoked Sheets	September 84 $\frac{1}{2}$	„	84 $\frac{1}{2}$	„
„ „	Oct./Dec. 87	„	87	„
„ „	Jan./Maart 88	„	88	„
10 September 1923.					

COPRA.

De markt was deze week onveranderd kalm gestend. Door de feestdagen ging er niet veel om. Het slot was iets beter met meer belangstelling van consumenten.

De noteering voor

Ned. Ind. f.m.s. stoomend is..... f 30,62 $\frac{1}{2}$
voor October/December afading... „ 30,50

10 Sept. 1923.

METALEN.

Loco-Noteeringen te Londen:

Data	Koper Standaard	Koper Electrolytisch	Tin	Lood	Zink
10 Sept. 1923..	63.17/6	69.10/-	199.2/6	25.12/6	33.12/6
3 „ 1923..	63.7/6	68.15/-	194.15/-	25.2/6	33.-/-
27 Aug. 1923..	64.-/-	69.15/-	190.15/-	24.10/-	32.12/6
20 „ 1923..	64.-/-	70.2/6	186.2/6	24.-/-	32.5/-
11 Sept. 1922..	63.2/6	71.-/-	159.7/6	24.5/-	31.10/-
20 Juli 1914..	61.-/-		145.15/-	19.-/-	21.10/-

VERKEERSWEZEN.

GRAAN.

Data	Petrograd Londen R'dam	Odessa Rotterdam	Atl. Kust Ver. Staten		San Lorenzo	
			Rotterdam	Bristol Kanaal	Rotterdam	Engeland
3-8 Sept. 1923	—	15/3 ^a	2,15 ¹	—	20/7 $\frac{1}{2}$	20/7 $\frac{1}{2}$
27A.-1 Sept. 1923	—	15/3 ^a	2,15 ¹	—	20/1	20/1
4-9 Sept. 1922	—	—	10 $\frac{3}{4}$ ³	2/6	20/4	20/4
5-10 Sept. 1921	—	—	4/9	4/9	27/6	27/6
Juli 1914	11 d.	7/3	1/11 $\frac{1}{2}$	1/11 $\frac{1}{2}$	12/-	12/-

KOLEN.

Data	Cardiff				Oostk. Engeland	
	Bordeaux	Genua	Port Said	La Plata Rivier	Rotterdam	Gothenburg
3-8 Sept. '23	6/1	9/2	9/6	14/4	5/4	7/-
27A.-1 Sept. '23	6/-	8/6	9/6	14/6	5/5	6/6
4-9 Sept. '22	7/-	11/5	13/9	17/-	5/6	7/9
5-10 Sept. '21	8/-	13/6	13/-	14/-	6/9	9/3
Juli 1914	fr. 7,-	7/-	7/3	14/6	3/2	4/-

DIVERSEN.

Data	Bombay West Europa (d.w.)	Birma West Europa (rijst)	Vladivostok West Europa	Chili West Europa (salpeter)
3-8 Sept. 1923..	22/6	32/6	35/-	32/-
27 Aug.-1 Sept. 1923..	22/6	32/6	35/-	35/-
4-9 Sept. 1922..	19/6	26/-	30/-	30/-
5-10 Sept. 1921..	30/-	—	60/-	—
Juli 1914..	14/6	16/3	25/-	22/3

1) \$ per ton kolen. 2) Per ton d.w. 3) Am. cents per 100 lbs.
Gruan Petrograd per quarter van 496 lbs. zwaar, Odessa per unit, Ver. Staten per quarter van 480 lbs. zwaar.
Overige noteeringen per ton van 1015 KG.

INKLARINGEN.

DELFIJZIJL.

Landen van herkomst	Augustus 1923		Augustus 1922	
	Aantal schepen	N. R. T.	Aantal schepen	N. R. T.
Binnenl. havens.	2	4.495	2	3.056
Groot-Brittannië	6	6.866	3	2.371
Duitsland	13	2.246	6	943
Zweden	3	301	19	3.936
Rusland-Oostz.h.	—	—	4	3.255
Finland	7	2.814	4	1.681
België	—	—	1	3.997
Frankrijk	2	8.710	—	—
Lithauen	3	1.137	—	—
Rusl.-Witte Zee.	1	2.151	—	—
Totaal	37	28.720	39	19.239
Nationaliteit				
Nederlandsche..	21	19.851	11	2.892
Britsche	2	557	5	7.159
Duitsche	11	2.744	19	6.060
Belgische	2	1.869	—	—
Fransche	1	3.699	—	—
Zweedsche	—	—	1	131
Deensche	—	—	3	2.997
Totaal	37	28.720	39	19.239

(A. van Dijk.)